

СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ

Факультет економіки і управління
Кафедра економіки і підприємництва

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до кваліфікаційної роботи

на тему

"Забезпечення економічної безпеки підприємства"

другий (магістерський) рівень

спеціальність 051 Економіка

Виконав: здобувач групи ЕК-22зм

(підпис)

Є. В. Онопрієнко

Керівник

(підпис)

В. В. Вахлакова

Завідувач кафедри

(підпис)

І. М. Семененко

Рецензент

_____

О. О. Хандій

Київ - 2023

СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ

Факультет економіки і управління
Кафедра економіки і підприємництва

Другий (магістерський) рівень
спеціальність 051 Економіка

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

“ _____ ” _____ 2023 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧУ
вищої освіти другого (магістерського) рівня

Онопрієнку Євгену Вікторовичу

1. Тема роботи "Забезпечення економічної безпеки підприємства"
Керівник роботи Вахлакова Вікторія Володимирівна, к.е.н., доцент,

затверджений наказом університету від 21 вересня 2023 року № 39/14.01

2. Строк подання здобувачем роботи 4 грудня 2023 р.

3. Вихідні дані до роботи 3.1. Інформація про сферу діяльності підприємства. 3.2. Інформація організаційну структуру управління на підприємстві. 3.3. Інформація про сучасні технології в сфері діяльності підприємства. 3.4. Дані про фінансово-економічний стан досліджуваного підприємства. 3.5. Нормативно-правові акти, теоретичні та методичні джерела за темою кваліфікаційної роботи.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) 4.1. Викладення результатів теоретичних та методичних досліджень за темою. 4.2. Аналіз сфери діяльності підприємства. 4.3. Оцінка сучасного фінансово-економічного стану підприємства. 4.4. Аналіз виробництва та виробничих ресурсів підприємства. 4.5. Обґрунтування шляхів виведення з кризи підприємства в складних зовнішніх умовах.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслеників)

Таблиці, рисунки та інші демонстраційний матеріал

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада Консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7. Дата видачі завдання 22.09.2023 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів виконання кваліфікаційної магістерської роботи	Строк виконання етапів	Примітка
1	Аналіз літератури з тематики магістерської роботи	Жовтень 2023 р.	
2	Робота над розділом 1	Жовтень 2023 р.	
3	Робота над розділом 2	Листопад 2023 р.	
4	Робота над розділом 3	Листопад 2023 р.	
5	Робота над вступом та висновками	Листопад 2023 р.	
6	Оформлення роботи	Грудень 2023 р.	
7	Підготовка демонстраційного матеріалу та доповіді	Грудень 2023 р.	

Здобувач

(підпис)

Є. В. Онопрієнко

Керівник роботи

(підпис)

В. В. Вахлакова

РЕФЕРАТ

Дипломна робота: 96 с., 21 табл., 7 рис., 24 дж.

"Забезпечення економічної безпеки підприємства"

Об'єкт дослідження – процес планування діяльності торговельного підприємства - ПрАТ «Миронівський хлібопродукт»

Метою кваліфікаційної роботи є розгляд теоретичних положень та обґрунтування практичних рекомендацій щодо удосконалення організації економічної безпеки підприємства.

Методи дослідження: метод логічної побудови висновків, співставлення, динамічного аналізу, фінансового аналізу, елементів техніко-економічного аналізу, статистичних методів.

Сьогодні функціонування вітчизняних компаній супроводжується впливом деструктивних чинників внутрішнього та зовнішнього середовища. Актуалізуються питання забезпечення економічної безпеки підприємства, досягнення належного рівня якої допоможе створити сприятливі умови для його стійкого функціонування в умовах невизначеності.

Висновки та рекомендації роботи можуть знайти конкретну реалізацію в організації забезпечення економічної безпеки ПрАТ «Миронівський хлібопродукт», що дозволить підвищити рівень економічної безпеки підприємства та створить стійкі передумови для підвищення фінансових показників підприємства.

Робота оформлена у відповідності до методичних рекомендацій.

АНАЛІЗ, БЕЗПЕКА, ДОСЛІДЖЕННЯ, ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ,
ЕФЕКТИВНІСТЬ, ОЦІНКА, ПЕРСОНАЛ, ПІДПРИЄМСТВО, СЕРЕДОВИЩЕ,
СТІЙКІСТЬ

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. Теоретичні засади організації забезпечення економічної безпеки підприємств	9
1.1. Теоретичні основи економічної безпеки підприємства	9
1.2. Методи оцінки рівня економічної безпеки підприємства	20
1.3. Механізм забезпечення економічної безпеки підприємства	28
Висновки до 1 розділу	38
Розділ 2. Техніко-економічний аналіз діяльності ПрАТ «Миронівський хлібопродукт»	40
2.1. Організаційно-економічна характеристика діяльності підприємства	40
2.2. Оцінка рівня економічної безпеки підприємства	47
2.3. Аналіз механізму забезпечення економічної безпеки підприємства	56
Висновки до 2 розділу	64
Розділ 3. Удосконалення організації економічної безпеки ПрАТ «Миронівський хлібопродукт»	66
3.1. Проект з удосконалення організації забезпечення економічної безпеки підприємства	66
3.2. Економічне обґрунтування доцільності реалізації запропонованого проекту	80
Висновки до 3 розділу	87
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	89
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	94

ВСТУП

У сучасних економічних глобальних умовах більшість підприємств працюють в умовах невизначеності, непередбачуваності. Нестабільна політична і соціально-економічна ситуація в країні посилюють ступінь ризику прийняття рішень і функціонування підприємств загалом. В таких умовах актуалізується проблема забезпечення економічної безпеки підприємства.

Проте єдиного погляду щодо трактування поняття «система забезпечення економічної безпеки підприємства» та визначення його основних елементів на сьогодні в економічній літературі немає. Однак, на думку більшості фахівців, теоретико-методологічні засади оцінки та забезпечення безпеки розвитку підприємства розроблені ще не в достатній мірі, що зумовлюють необхідність подальшого вдосконалення понятійного апарату для забезпечення безпечного функціонування суб'єктів господарювання. Додаткової уваги потребує дослідження також основних елементів системи забезпечення економічної безпеки підприємства та ідентифікації небезпечних явищ, які виникають в процесі діяльності підприємства

Сьогодні функціонування вітчизняних компаній супроводжується впливом деструктивних чинників внутрішнього та зовнішнього середовища. Актуалізуються питання забезпечення економічної безпеки підприємства, досягнення належного рівня якої допоможе створити сприятливі умови для його стійкого функціонування в умовах невизначеності.

Але, незважаючи на великий інтерес як українських, так і зарубіжних вчених, слід зазначити, що існуючі розробки, в основному, присвячені різним аспектам національної і регіональної безпеки, і значно меншою мірою – питань економічної безпеки підприємств. Для виробничих підприємств оцінка економічної безпеки важлива тому, що їх активно задіяний потенціал є визначальним стабілізуючим фактором антикризового розвитку, гарантом

економічного росту і підтримки економічної незалежності і безпеки країни.

Дослідженню проблем економічної безпеки підприємств приділяли увагу такі вчені-економісти, як Довбня С.Б., Гичова Н.Ю., Кавун С.В., Кириченко О.А., Геєць В.М., Клебанова Т.З., Черняк О.В., Судакова О.В., Шкарлет С.М., Зацеркляный М.М., Мельников О.Ф., Капустін Н.П. та інші. У своїх працях автори описують головні проблеми забезпечення економічної безпеки підприємства як у цілому, так і по складовим елементам. Значна увага приділяється обґрунтуванню сутності економічної безпеки та її елементів.

Метою кваліфікаційної роботи магістра є розгляд теоретичних положень та обґрунтування практичних рекомендацій щодо удосконалення організації економічної безпеки підприємства. Відповідно до зазначеної мети поставлено такі задачі:

- розглянути теоретичні основи економічної безпеки підприємства;
- дослідити методи оцінки рівня економічної безпеки підприємства;
- проаналізувати механізм забезпечення економічної безпеки підприємства;
- розглянути організаційно-економічну характеристику діяльності підприємства;
- провести оцінку рівня економічної безпеки підприємства;
- проаналізувати механізм забезпечення економічної безпеки підприємства;
- провести економічне обґрунтування доцільності реалізації запропонованого проекту.

Об'єктом дослідження є організація забезпечення економічної безпеки підприємства.

Предмет дослідження – теоретичні засади та практичні положення щодо удосконалення організації економічної безпеки підприємства ПрАТ «Миронівський хлібопродукт».

База дослідження – Приватне акціонерне товариство «Миронівський хлібопродукт».

Теоретичною основою дослідження є результати теоретичних, дослідницьких, дослідно-аналітичних і прикладних розробок, прогнозів вітчизняних та зарубіжних експертів, вчених і фахівців у сфері управління економікою, аналітично оброблені статистичні дані про розвиток української економіки за 1990-2022 рр., наявні звітні і прогнозні дані міжнародних організацій щодо тенденцій розвитку економіки.

Теоретичною і методологічною основою роботи стали фундаментальні положення економічної теорії, загальнонаукові та спеціальні методи пізнання, системний підхід до вивчення економічних процесів і явищ. У процесі обґрунтування теоретичних та практичних питань дослідження використовувалися наступні наукові методи: метод аналізу та синтезу, моделювання та формалізації – при дослідженні теоретичних засад формування економічної безпеки підприємства; метод експертних оцінок – при ідентифікації ризиків та сфери їхнього можливого впливу на рівень економічної безпеки підприємства; економіко-математичне моделювання – для оцінювання рівня економічної безпеки ПрАТ «Миронівський хлібопродукт» та побудови моделі оптимального рівня економічної безпеки підприємства.

Інформаційною базою дослідження стали: звітність ПрАТ «Миронівський хлібопродукт», наукові розробки провідних зарубіжних та вітчизняних вчених з питань формування економічної безпеки підприємства, періодичні наукові видання, матеріали науково-практичних конференцій, власні розрахунки автора та ресурси мережі Інтернет.

Висновки та рекомендації роботи можуть знайти конкретну реалізацію в організації забезпечення економічної безпеки ПрАТ «Миронівський хлібопродукт», що дозволить підвищити рівень економічної безпеки підприємства та створить стійкі передумови для підвищення фінансових показників підприємства.

РОЗДІЛ 1. Теоретичні засади організації забезпечення економічної безпеки підприємств

1.1. Теоретичні основи економічної безпеки підприємства

Економічна безпека є універсальна категорія, що відбиває захищеність суб'єктів соціально-економічних відносин на всіх рівнях, починаючи з держави і закінчуючи громадянином[1]. Економічна безпека ж підприємства — це захищеність його діяльності від негативного впливу внутрішнього і зовнішнього середовищ, а також здатність уникати різних варіантів погроз чи пристосуватися до існуючих умов, що не позначаються негативно на його діяльності. Зміст даного поняття містить у собі систему мір, що забезпечують конкурентоспроможність і економічну стабільність підприємства, а також сприяючому підвищенню рівню добробуту працівників[1].

Таблиця 1.1.

Еволюція поняття «економічна безпека підприємства»

Етапи	Роки	Трактування поняття «економічна безпека підприємства»	Загрози економічній безпеці підприємства	Недоліки трактування
I	1991-1997 (Голіков І. В)	Забезпечення умов збереження своїх комерційних таємниць, інтелектуальної власності і інших секретів підприємства	Загрози виникають зі сторони персоналу підприємства	Надмірна «економічність» поняття
II	1998-1999 (Л. І. Абалкін)	Захищеність діяльності підприємства від негативних впливів зовнішнього середовища	Найбільший вплив на формування економічної безпеки підприємства справляє держава	Незрозуміло, звідки беруться загрози економічній безпеці підприємства; недостатньо розглядається вплив внутрішнього середовища на економічну безпеку п-ва

Продовження таблиці 1.1

III	1999-2001 (І. Ф. <u>Бінько</u>)	Розгляд економічної безпеки підприємства з позиції окремих аспектів його господарської діяльності	Загрози виникають залежно від конкретного вузького профілю господарської діяльності підприємства	Різне розуміння економічної безпеки підприємства
IV	1999-2002 (Ф. І. <u>Євдокімов</u>)	Виділення функціональних складових економічної безпеки підприємства	Виникають зовнішні і внутрішні загрози (залежно від кожної складової)	Акцентування уваги на пристосування до умов, які негативно не відбиваються на діяльності суб'єкта
V	2002-2005 (А. І. Сухоруков)	Економічна безпека підприємства ототожнюється з ефективним його функціонуванням у ситуації ризику	Небезпеку становлять негативні впливи та погрози зі сторони зовнішнього середовища	Не розглядаються перспективи розвитку підприємства і поняття «економічна безпека підприємства» ототожнюється з поняттям «адаптація»
VI	2005 – сьогодення (В. Т. <u>Шлемко</u>)	Робляться спроби розглянути економічну безпеку підприємства залежно від галузевої приналежності підприємства	Загрози виникають як з боку зовнішнього так і внутрішнього середовища	Широко досліджуються не всі галузі функціонування підприємств

Звідси, економічна безпека підприємства (ЕБП) – це стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів для запобігання погроз і забезпечення стабільного функціонування підприємства в даний час і в майбутньому. Економічна безпека підприємства характеризується сукупністю якісних і кількісних показників, найважливішим з яких є рівень економічної безпеки.

Рівень економічної безпеки підприємства – це оцінка стану використання корпоративних ресурсів за критеріями рівня економічної безпеки підприємства. Головною метою досягнення найбільш високого рівня економічної безпеки є роботи з забезпечення максимальної безпеки основних функціональних складових діяльності підприємства.

Рисунок 1.1. - Організаційна структура економічної безпеки підприємства

У макроекономічному аналізі економічної безпеки підприємства вирізняють такі складові:

- економічну незалежність;
- стійкість і стабільність економіки підприємства;

- здатність до саморозвитку й прогресу.

Функціональні складові економічної безпеки підприємства – це сукупність основних напрямків його економічної безпеки, що істотно відрізняються один від одного за своїм змістом.

Нижче приведена зразкова структура функціональних складових економічної безпеки підприємства:

фінансова складова;
кадрова складова;
екологічна складова;
силова складова;
соціальна складова;
ринкова складова;
виробнича складова.

Кожна з перерахованих вище функціональних складових економічної безпеки підприємства характеризується власним змістом, набором функціональних критеріїв і способами забезпечення.

Фінансова складова спрямована на досягнення найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів. Вона вважається вирішальною для ефективного функціонування усього підприємства.

Кадрова безпека - це процес запобігання впливів на економічну безпеку підприємства за допомогою ліквідації чи зниження ризиків і різноманітних загроз, що пов'язані з персоналом, його інтелектуальним потенціалом і трудовими відносинами загалом. Кадрова безпека є комбінацією складових, пов'язаних між собою складними зв'язками.

Екологічна складова - дотримання чинних екологічних норм мінімізації витрат від забруднення довкілля.

Силова складова економічної безпеки полягає у забезпеченні фізичної безпеки працівників підприємства і збереження її майна.

Соціальна безпека підприємства характеризується таким станом соціально-економічного розвитку підприємства, що забезпечує його працівникам належний рівень життя, доходів, прийнятні умови праці та відпочинку незалежно від впливу внутрішніх та зовнішніх загроз.

Ринкова складова економічної безпеки підприємства - це захист від неефективно обраної моделі поведінки на ринку, помилок у товарній збутовій політиці, політиці ціноутворення, виготовлення неконкурентоспроможної продукції.

Виробнича складова економічної безпеки підприємства, сутність якої полягає у формуванні такого стану підприємства, за якого стає можливим забезпечення тенденції зростання основних показників діяльності підприємства, пов'язаних з виробництвом та реалізацією виробленої продукції.

Динамічність розвитку інформаційних технологій, тобто збільшення вимог до забезпечення інформаційної безпеки, як частину економічної безпеки зумовило, що уже сьогодні витрати на забезпечення режиму інформаційної безпеки складають 30% всіх затрат на інформаційні системи, що змушує власників підприємств задумуватись над економічними аспектами забезпечення інформаційної безпеки. Із збільшенням зацікавленості власників інформаційною безпекою та її вартістю, перед технічними працівниками постає питання обґрунтування затрат на підвищення рівня забезпечення ІБ, тобто як пояснити керівництву доцільність/ефективність інвестицій в ІБ. У практиці зарубіжних компаній основою для вирішення даного питання є методика оцінки сукупної вартості володіння ІТ.

Методика сукупної вартості володіння ІТ, можна сказати, дозволяє керівництву служб інформаційної безпеки аргументувати бюджет на ІБ, доводити ефективність роботи служби ІБ, тобто дана методика може використовуватись як доказ економічної ефективності наявних систем захисту інформації. Також дана методика робить систему захисту ІБ вимірюваною,

з'являється можливість оперативно вирішувати задачі контролю і корекції показників економічної ефективності, тобто самого показника сукупної вартості володіння.

Сукупна вартість володіння – це сума прямих та непрямих витрат, які несе власник системи за період її життєвого циклу. Життєвий цикл, на якому розглядаються прямі на непрямі витрати. Прямі витрати включають в себе три основні складові:

- основні витрати: створення ІС; обладнання (сервери, клієнтські місця, периферія, мережеві компоненти); програмне забезпечення; додатки, утиліти, керуюче програмне забезпечення; модернізація;

- експлуатаційні витрати: управління задачами (система, мережа, масиви пам'яті); підтримка працездатності системи(персонал, довідкова служба, навчання, закупівля, розробка інфраструктури);

- інші витрати: створення комунікацій – глобальні мережі, взаємодія постачальника сервісу, дистанційний доступ, інтернет, доступ клієнта; управління і підтримка – аутсорсинг, супровід.

В свою чергу непрямі витрати – це видатки на контроль, відправлення й одержання пошти, телефонні розмови, уведення інформації, переклади, видатки на приміщення, втрати від планових і позапланових простоїв, комунальні послуги. Для забезпечення своєї економічної безпеки підприємство використовує сукупність своїх корпоративних ресурсів. Корпоративні ресурси – фактори бізнесу, які використовуються власниками і менеджерами підприємства для виконання цілей бізнесу. Серед них виділимо:

Ресурс капіталу.

Акціонерний капітал підприємства в сполученні з позиковими фінансовими ресурсами є кровоносною системою підприємства і дозволяє здобувати і підтримувати інші корпоративні ресурси, що споконвічно відсутні у творців даного підприємства.

Ресурс персоналу.

Менеджери підприємства, штат виробничих робітників та службовців з їхніми знаннями, досвідом і навичками є основним провідним і сполучною ланкою, що з'єднує воедино усі фактори даного бізнесу, що забезпечує проведення в життя ідеології бізнесу, а також досягнення цілей бізнесу.

Ресурс інформації і технології.

Інформація, що стосується всіх сторін діяльності підприємства, є в даний час найбільш коштовним і дорогим з ресурсів підприємства. Саме інформація про зміну політичної, соціальної, економічної й екологічної ситуації, зміни ринків підприємства, науково-технічна і технологічна інформація, конкретні “ноу-хау”, що стосуються яких-небудь аспектів даного бізнесу, нове в методах організації і керування бізнесом дозволяє підприємству адекватно реагувати на будь-які зміни зовнішнього середовища бізнесу, ефективно планувати і здійснювати свою господарську діяльність.

Ресурс техніки й устаткування.

На основі наявних фінансових, інформаційно-технологічних і кадрових можливостей підприємство здобуває технологічне й інше устаткування, необхідне, на думку менеджерів підприємства і доступне, виходячи з наявних ресурсів.

Ресурс прав.

З розвитком цивілізації, виснаженням природних ресурсів і підвищенням цінності для бізнесу матеріальних активів різко зросла роль ресурсу прав. Цей ресурс містить у собі права на використання патентів, ліцензії і квоти на використання природних ресурсів, а також експортні квоти, права на користування землею. Використання цього ресурсу дозволяє підприємству прилучитися до передових технологічних розробок, не проводячи власних дорогих наукових досліджень, а також одержати доступ до не загальнодоступних можливостей розвитку бізнесу.

Основною причиною необхідності забезпечення економічної безпеки підприємства є задача, що стоїть перед кожним підприємством - досягнення стабільності свого функціонування і створення перспектив росту для виконання цілей даного бізнесу.

Рівень економічної безпеки підприємства базується на тому, наскільки ефективно службам даного підприємства вдається запобігати погрози й усувати збитки від негативних впливів на різні аспекти економічної безпеки. Джерелами таких негативних впливів можуть бути усвідомлені чи неусвідомлені дії людей, організацій, у тому числі органів державної влади, міжнародних чи організацій підприємств-конкурентів, а також збігу об'єктивних обставин, наприклад: стан фінансової кон'юнктури на ринках, як даного підприємства так і на міжнародних ринках, наукові відкриття і технологічні розробки, форс-мажорні обставини і т. ін. У залежності від суб'єктивної обумовленості негативних впливів на економічну безпеку підприємства може застосовуватися наступна градація цих негативних впливів:

- об'єктивні негативні впливи – це такі негативні впливи, що виникають без участі і мимоволі підприємства чи його службовців;

- суб'єктивні негативні впливи – це негативні впливи, що виникли як наслідок неефективної роботи підприємства в цілому чи його працівників.

Головною метою економічної безпеки підприємства є забезпечення його стійкого і максимально ефективного функціонування в даний час і забезпечення високого потенціалу розвитку і зросту підприємства в майбутньому. Найбільш ефективно використання корпоративних ресурсів підприємства, необхідне для виконання цілей даного бізнесу, досягається шляхом запобігання погроз негативних впливів на економічну безпеку підприємства і досягнення наступних основних функціональних цілей економічної безпеки підприємства:

- забезпечення високої фінансової ефективності роботи машинобудівного підприємства, його фінансовій стійкості і незалежності;

- забезпечення технологічної незалежності підприємства і досягнення високої конкурентоспроможності його технологічного потенціалу;
- висока ефективність менеджменту підприємства, оптимальність і ефективність його організаційної структури;
- високий рівень кваліфікації персоналу підприємства і його інтелектуального потенціалу, ефективність корпоративних науково-дослідницьких та дослідно-конструкторських робіт;
- високий рівень екологічності роботи підприємства, мінімізація руйнівного впливу результатів виробничої діяльності на стан навколишнього середовища;
- якісна правова захищеність всіх аспектів діяльності підприємства;
- забезпечення захисту інформаційного середовища підприємства, комерційної таємниці і досягнення високого рівня інформаційного забезпечення роботи всіх його служб;
- забезпечення безпеки персоналу підприємства, його капіталу, майна і комерційних інтересів.

Виконання кожної з перерахованих вище цілей економічної безпеки підприємства є істотно важливим для досягнення її головної мети. Крім того, кожна з цілей економічної безпеки підприємства має власну структуру підцілей, яка зумовлена функціональною доцільністю та характером роботи підприємства. Докладна розробка: контроль за виконанням цільової структури економічної безпеки підприємства є дуже важливою складовою частиною процесу забезпечення його економічної безпеки.

У процесі здійснення підприємством своєї фінансово-господарської діяльності з'являється інформація для аналізу стану його економічної безпеки. На основі цієї інформації здійснюється оцінка функціональних і сукупних критеріїв економічної безпеки цього підприємства, їхніх відхилень від планових значень, аналізуються причини виникнення цих відхилень. Після цього виробляються

рекомендації з коректування набору корпоративних ресурсів, систем стратегічного і поточного планування фінансово-господарської діяльності підприємства, а також системи оперативного керування його діяльністю.

Аналіз рівня економічної безпеки підприємства проводиться на основі оцінки ефективності заходів для запобігання збитків і розрахунку функціональних і сукупного критерію економічної безпеки.

Кажучи про безпеку сучасного промислового підприємства потрібно розглядати:

- безпеку, пов'язану з типом підприємства;
- безпеку, пов'язану з життєдіяльністю підприємства;
- безпеку за складовими частинами сфер його діяльності.

У зв'язку з цим як об'єкти безпеки підприємства можуть виступати:

- різні структурні підрозділи або групи співробітників, власників акцій підприємства і т.п.;

- ті або інші види ресурсів або майна;
- якісні характеристики ресурсів або майна;
- окремі види діяльності і процеси;
- якісні характеристики названих видів діяльності.

При розгляді економічної безпеки сучасного підприємства розглядають такі поняття, як загроза, збиток і стратегія безпеки.

Загроза – це такі зміни у зовнішнього або внутрішнього середовища підприємства, які приводять до небажаних змін предмета безпеки.

Збиток – це сама небажана зміна якостей предмета безпеки, зниження його цінності для підприємства або його повна втрата.

Стратегія економічної безпеки підприємства – сукупність найбільш значущих рішень, направлених на забезпечення прийняттого рівня безпеки функціонування даного підприємства.

Звичайно розглядають три типи стратегічної безпеки підприємств:

- орієнтовані на усунення існуючих або запобігання виникнення можливих загроз;

- спрямовані на запобігання впливів існуючих або можливих загроз на предмет безпеки;

- направлені на відновлення збитку, що наноситься.

У кожного підприємства повинна бути своя програма забезпечення його економічної безпеки, що відповідає на наступні питання:

1. Що саме в господарській системі даного підприємства знаходиться під загрозою?

2. Які загрози існують в даний момент, які можуть з'явитися в короткостроковій або довгостроковій перспективі?

3. Які конкретні механізми негативного впливу загроз на підприємство загалом або конкретний об'єкт його економічної безпеки?

4. Яка повинна бути прийнята стратегія захисту від загроз?

Аналіз проблем економічної безпеки, пов'язаних з діяльністю конкретного підприємства, необхідно здійснювати у взаємозв'язку з функціонуванням, тобто можливостями підприємства виконувати ті або інші свої функції. У цьому випадку підприємство являє собою центр перетину фінансових, матеріальних, кадрових і інформаційних потоків, які відображають рух сировини, комплектуючих, обладнання, технологій, грошових готівкових і безготівкових платежів, продукції, що виробляється в умовах конкретного соціально-економічного і природного середовища.

Таким чином, функціонування підприємства під впливом чинників зовнішнього середовища постійно схильне до небезпеки зриву або погіршення через можливе порушення регіональних, галузевих і міжгалузевих потоків, необхідного для його діяльності.

1.2. Методи оцінки рівня економічної безпеки підприємства

Для оцінювання економічної безпеки підприємства потрібен відповідний інструмент. Критерій (інтегральний показник) економічної безпеки підприємства повинен задовольняти таким умовам:

- наявність чітких фіксованих меж;
- зіставність різночасових оцінок рівня економічної безпеки одного підприємства, а також підприємств різних галузей;
- простота і доступність методики розрахунку, яка ґрунтується на наявних облікових даних, її універсальність.

Вплив усіх факторів, як внутрішніх, так і зовнішніх, на економічну безпеку підприємства дістає свій прояв у зміні показників його діяльності. Отже, рівень економічної безпеки підприємства може бути поданий у вигляді функції багатьох змінних:

$$(1P_{\alpha, \beta} = F(X_i) = \alpha_1 f(x_1) + \alpha_2 f(x_2) + \dots + \alpha_i(x_n), (\sum_{i=1}^n \alpha_i = 1),$$

де x_1, x_2, \dots, x_n — основні показники діяльності підприємства;

$f(x_1), f(x_2), \dots, f(x_n)$ — локальні функції залежності рівня економічної безпеки від відповідних показників діяльності підприємства;

$\alpha_1, \alpha_2, \dots, \alpha_n$ — частка значущості кожного показника для економічної безпеки підприємства;

i — кількість показників.

Щоб вивести функцію рівня економічної безпеки підприємства, розглянемо її залежність від одного показника — $f(x_i)$ при незмінних значеннях решти показників.

Значення показника рівня економічної безпеки підприємства мають розташовуватись у загальноприйнятій декартовій системі координат: по осі абсцис — значення аргументу, по осі ординат — значення функції. Над віссю

абсцис X розташовується дільниця економічної безпеки, максимальне значення її рівня становить 1. Під віссю абсцис X розташовується дільниця економічної небезпеки, мінімальне значення її рівня становить -1 . У реальному житті не існує абсолютної захищеності (а також абсолютної небезпеки), тому рівень економічної безпеки (так само як і рівень економічної небезпеки) ніколи не досягне свого максимального (мінімального) значення, нескінченно наближаючись до нього.

Значення показника x , є додатним.

Графік функції перетинає вісь X у критичній точці $x_{кр}$. Це гранична точка між дільницями економічної небезпеки і безпеки, в якій рівень економічної безпеки підприємства дорівнює 0.

Функція є зростаючою або спадною, залежно від типу показника. Можна виділити три типи економічних показників: показник — "мінімум", показник — "максимум" і показник — "інтервал"[14].

Для показника першого типу критичне значення мінімально можливе для досягнення економічної безпеки (при $x > x_{кр}$ і $Рек.б > 0$), представником є продуктивність праці. Для другого типу показників, навпаки, коли $x > x_{кр}$ і $Рек.б < 0$, представником є коефіцієнт спрацювання основних виробничих фондів. Для третього типу показників функція економічної безпеки підприємства стає додатною лише при значеннях аргументу, що лежать у межах певного інтервалу, представником може слугувати частка фонду оплати праці у витратах підприємства на виробництво продукції (робіт, послуг). Коли його значення є меншим від 20 і більшим від 70 %, існує небезпека для діяльності підприємства.

В інтервалі між критичними значеннями аргументу $x_{кр1}$ та $x_{кр2}$ показника третього типу значення функції лишається сталим і найвищим, рівним $1 - \alpha$, де α — нескінченно мала величина[14].

Крива першого типу зростає до значення $1 - \alpha$ у точці $x = x_{max}$, відповідній максимально можливому реальному значенню показника, яке є найліпшим для

досягнення економічної безпеки. У подальшому крива асимптотично наближається до 1.

Крива другого типу убуває до значення $-1 + a$ у точці $x = x_{\max}$, що відповідає максимально можливому реальному значенню показника, яке є найгіршим для досягнення економічної безпеки. У подальшому крива асимптотично наближається до -1 .

Аналогічно поводить ся функція залежно від показника третього типу. За основу формули цієї залежності від показника — мінімуму приймають формулу функції показникового закону розподілу неперервної випадкової величини:

$$F(x) = 1 - e^{-\lambda x} \quad (1.2)$$

Графік цієї функції має вигляд кривої, що асимптотично наближається до 1. Виконавши перетворення формули, необхідні для перенесення початку графіка у точку x , а також для описання лівої (від'ємної) гілки графіка функції, яка залежить від показника — "мінімуму", можна отримати:

$$\begin{aligned} F_1(x) &= -1 + e^{-\lambda_1(x-x_{\min})}; \\ F_2(x) &= 1 - e^{-\lambda_2(x-x_{\min})}, \end{aligned} \quad (1.3)$$

де $F_1(x)$ — функція, що описує залежність рівня економічної безпеки від показника діяльності підприємства на інтервалі від 0 до x_{\min} . [15]

$F_2(x)$ — функція, що описує залежність рівня економічної безпеки від показника діяльності підприємства, коли його значення перевищує x_{\min} рис. 1.2.

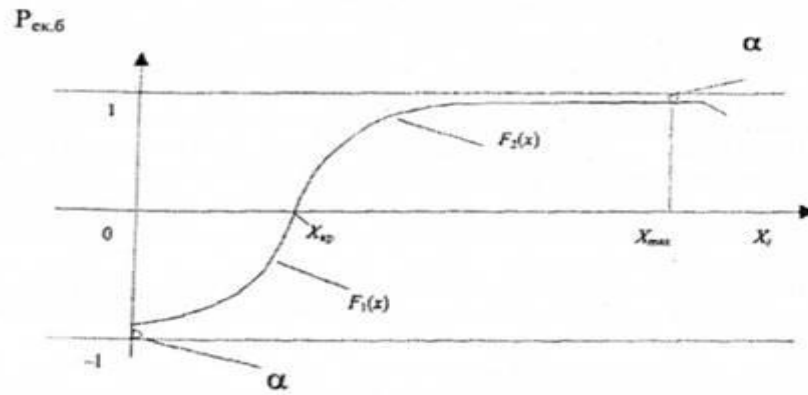

Рисунок 1.2. - Графік залежності рівня економічної безпеки підприємства відпоказника — "мінімуму"

Величини λ_1 і λ_2 визначаються логарифмуванням рівнянь лівої та правої гілок кривої у точках $(0; -1 + \alpha)$ і $(x_{max}; 1 - \alpha)$, відповідно;

$$\begin{aligned} \lambda_1 &= \ln \alpha : x_{cp} \\ \lambda_2 &= \ln \alpha : (x_{cp} - x_{max}). \end{aligned} \quad (1.4)$$

З огляду на критичні та максимальні значення кожного показника і прийняту величину α виводяться формули залежності рівня економічної безпеки підприємства від кожного з показників його діяльності — типу "мінімум", "максимум" та "інтервал".

Частка значущості показників у рівні економічної безпеки підприємства визначається пропорційно середнім відсоткам зростання функції $f(x_i)$ (лівої та правої віток) при зміні аргументу x_i на 1 %.

Для підприємств різних галузей набір показників, які характеризують їхню виробничо-фінансову діяльність, буде неоднаковим. Але принципи вибору показників для всіх підприємств є спільними: показники мають бути, по-перше, надійними; по-друге, зіставними в різні періоди; по-третє, узагальнюючими (синтетичними) для своїх груп; по-четверте, відносно незалежними один від одного для забезпечення адекватності розроблюваної формули. Необхідно перевірити всі показники на мультиколінеарність і виключити сильно корельовані (коефіцієнти кореляції котрих перевищують 0,80—0,85). З двох

сильно корельованих факторів виключається менш важливий логічно та слабше пов'язаний з результатом (рівнем економічної безпеки підприємства). Вихідні критичні значення показників треба трактувати як теоретичні (розрахункові). Реальними ж є значення хі що лежать на межі дільниці ризику та дільниці безпеки.

Для промислових підприємств оцінка економічної безпеки є важливою, передусім, через те, що їх активно задіяний потенціал є визначальним чинником антикризового розвитку, гарантом економічного зростання і підтримки економічної незалежності та безпеки країни. Його втрата пов'язана з непередбачуваними наслідками деіндустріалізації держави, в якій багатогалузева індустрія є одним з найсильніших засобів зміцнення його єдності. Стратегія економічної безпеки повинна включати: характеристику зовнішніх і внутрішніх загроз економічній безпеці підприємства; визначення і моніторинг чинників, які зміцнюють або негативно впливають на стійкість його соціально-економічного стану на короткострокову і середньострокову (три-п'ять років) перспективу; визначення критеріїв і параметрів (допустимих значень) показників, що характеризують інтереси підприємства і відповідають вимогам його економічної безпеки; розробку економічної політики, що включає механізми обліку, які впливають на стан економічної безпеки чинників; напрями діяльності підприємства відносно реалізації стратегії.

Стратегічне планування є ефективним засобом формального прогнозування майбутніх проблем і можливостей, забезпечуючи вищому керівництву можливість планування виробництва на тривалий період. Воно є основою для прийняття рішень щодо попередження і зниження ризиків.

Тактичне планування економічної безпеки має на меті розробку та здійснення тактичної політики підприємства в певній галузі, що забезпечує цілеспрямовану реалізацію конкретних тактичних завдань.

Інформаційні системи управління підприємством, серед яких ключове

місценолежить системі бухгалтерського обліку, повинні організуватися таким чином, щоб забезпечувати стратегічне і тактичне планування діяльності та унеможливити вихід інформації не призначенням, що й слугує основою економічної безпеки підприємства.

Для інтегрального оцінювання рівня економічної безпеки можна рекомендувати методика, що ґрунтується на використанні традиційних показників, темпів їхньої зміни та ймовірності реалізації специфічних ризиків. Процедура проведення розрахунків складається з таких етапів:

– визначення нормативного рівня показників кожної складової економічної безпеки (наприклад, фінансову складову можна охарактеризувати системою показників фінансової стійкості; інформаційну — показниками ефективності інвестицій в інформаційні технології, ефективності володіння інформацією, показниками новизни інформації тощо);

– визначення системи цільових показників, сформованої на попередньому етапі, на поточний період, а також визначення темпів їхньої зміни (вибір того чи іншого показника здійснюється керівництвом підприємства на базі корпоративної стратегії розвитку);

– визначення системи ризиків, якими переобтяжено діяльність підприємства, їх перегруповання за складовими та оцінка ймовірності їх реалізації (формування спектра можливих загроз за кожною складовою);

– визначення порівняльних індексів за кожним показником у розрізі складових економічної безпеки підприємства (під порівняльним індексом слід розуміти співвідношення фактичного значення кожного показника з його нормативним (середньогалузевим) значенням);

– визначення рівня економічної безпеки для кожної складової, як добуток темпів зміни показника (не менше ніж за три роки), коефіцієнта вагомості кожного показника в системі оцінки кожної складової, що визначається керівництвом (аналітиком) на основі стратегічних цільових орієнтирів та

загальної ймовірності реалізації ризиків даної складової;

– визначення загального показника економічної безпеки даного підприємства, як суми оцінки фінансової складової, техніко-технологічної складової, інтелектуальної та кадрової складової, інформаційної складової, екологічної складової, політико-правової складової, силової складової економічної безпеки;

На підставі цих розрахунків аналізують чутливість загального показника реалізації найімовірніших загроз та визначають коефіцієнти еластичності за кожною складовою. Потім формують систему організації економічної безпеки підприємства з урахуванням складових, що мають найбільший вплив. Загальна методологія оцінки рівня економічної безпеки. Економічна наука розробила, а господарська практика випробувала загальну методологію оцінювання рівня економічної безпеки підприємства (організації). Його пропонується оцінювати на підставі визначення сукупного критерію через зважування й підсумовування окремих функціональних критеріїв, які обчислюються порівнянням можливої величини шкоди підприємству та ефективності заходів щодо запобігання цій шкоді.

З досвіду понад 50 підприємств України, частка значущості функціональних складових економічної безпеки становить: у промисловості, сільському господарстві та торгівлі найбільша значущість 0,3, а найменша — 0,05. Рівень економічної безпеки оцінюється порівнюванням розрахункових значень із реальними величинами цього показника по підприємству (організації), що аналізується, а також (коли це можливо) за аналогічними суб'єктами господарювання відповідних галузей економік. Після розрахунку впливу функціональних складових на зміну здійснюється функціональний аналіз заходів з організації необхідного рівня економічної безпеки за окремими складовими з використанням відповідного алгоритму.

1. Визначення структури негативних впливів за функціональними

складовими економічної безпеки. Розподіл об'єктивних і суб'єктивних негативних впливів.

2. Фіксація здійснених превентивних заходів для запобігання негативним впливам за всіма функціональними складовими економічної безпеки.

3. Оцінювання ефективності здійснених заходів з погляду нейтралізації конкретних негативних впливів за кожною складовою економічної безпеки.

4. Визначення причин недостатньої ефективності заходів, здійснених для подолання вже наявних і можливих негативних впливів на економічну безпеку.

5. Виявлення неусунених та очікуваних негативних впливів на рівень економічної безпеки і тих, що можуть з'явитися в майбутньому.

6. Опрацювання рекомендацій щодо усунення існуючих негативних впливів на економічну безпеку і запобігання можливим таким впливам.

7. Оцінювання вартості кожного з пропонованих заходів щодо усунення негативних впливів на рівень економічної безпеки та визначення відповідальних за їхню реалізацію.

Результати функціонального аналізу оформляються у вигляді спеціальної таблиці-карти. Заповнюючи її, негативні явища, що впливають одразу на кілька складових економічної безпеки, враховують окремо для кожної з них, натомість вартість заходів, які повторюються стосовно різних функціональних складових, враховують у бюджеті підприємства (організації) лише один раз. Оцінка ефективності діяльності відповідних структурних підрозділів підприємства (організації) з використанням даних про витрати на запобігання можливим негативним впливам на економічну безпеку та про розміри відверненої і заподіяної шкоди дає об'єктивну (підкріплену економічними розрахунками) панораму результативності діяльності всіх структурних підрозділів (відділів, цехів) з цього питання.

1.3. Механізм забезпечення економічної безпеки підприємства

Задля досягнення сталого розвитку, прибутковості діяльності та ефективного функціонування загалом підприємству необхідно сформувати сприятливе середовище, забезпечити належні зовнішні та внутрішні умови. Одним з поміж найважливіших чинників цього є створення та запровадження механізму забезпечення економічної безпеки підприємства що спрямований на максимально ефективну діяльність із забезпечення стану захищеності підприємства від деструктивних чинників (загроз, ризиків, небезпек - внутрішніх та зовнішніх), що виявляється у ефективному застосуванні наявних ресурсів, стійкому розвитку, наявності конкурентних переваг, розумному узгодженню економічних інтересів з інтересами пов'язаних економічних агентів зовнішньосередовища та повній реалізації економічного потенціалу.

Утім, зважаючи на відносну молодість напрямку досліджень економічної безпеки підприємства, існують різні, часто протилежні визначення не лише сутності економічної безпеки, а також і її системи, і механізму. Крім того, механізм забезпечення часто називають механізмом підвищення економічної безпеки, механізмом функціонування системи ЕБП, реалізації системи ЕБП, механізмом управління економічною безпекою механізмом управління системою економічною безпеки тощо. Аби не створювати термінологічну плутанину і для гарантування термінологічної узгодженості подальших досліджень вважаємо за доцільне у науковому обігу науки про економічну безпеку підприємства залишити дві синонімічні назви – механізм забезпечення та механізм управління. Адже безспірно, що даний механізм спрямований на підвищення рівня економічної безпеки та покращення функціонування даної системи.

Структура механізму забезпечення економічної безпеки підприємства наведена на таблиці 1.2. Якщо метафорою для системи економічної безпеки вважаємо будівлю з багатьма елементами, то метафорою для даного механізму

пропонуємо вважати замок, який саме і буде забезпечувати захищеність. Засоби управління – це те, за допомогою чого можна здійснювати управління, а методи – це способи застосування таких засобів. Функції управління реалізуються шляхом використання методів: адміністративні (стосуються самого управління в його традиційних функціях: планування, прогнозування, організація, управлінський облік, аналіз, діагностика, регулювання, стимулювання, контроль, координація) та економічні (до яких, у свою чергу, належать традиційні – страхування і хеджування, та альтернативні методи).

Формування економічної безпеки підприємства передбачає визначення найважливіших ризиків, які поділяються за сферами виявлення, формами інвестування та їхніми джерелами.

Ризики за сферами виявлення включають:

- економічний – ризик, пов'язаний зі змінами економічних факторів у ході підприємницької діяльності або реалізації інвестиційного проекту;
- соціальний – ризик страйків, здійснення під тиском робітників незапланованих соціальних програм та інші аналогічні види ризиків;
- політичний – ризик виникнення різноманітних законодавчих обмежень підприємницької діяльності, які пов'язані зі зміною економічної політики держави;
- екологічний – ризик виникнення екологічних катастроф і різних стихійних лих (землетруси, лісові пожежі, повені), котрі негативно впливають на господарську діяльність підприємства.

Ризики у підприємницькій діяльності за формами інвестування:

- ризики реального інвестування – ризики, пов'язані з порушенням графіків поставок необхідних матеріалів та комплектуючих деталей, суттєвим зростанням цін на інвестиційні товари, неправильним підбором підрядчиків та з іншими факторами, що знижують ефективність інвестиційного проекту;
- ризики фінансового інвестування пов'язані з непередуманим вибором

фінансових інструментів для інвестування, фінансовими труднощами чи банкрутством окремих емітентів, непередбаченими змінами умов інвестування.

Таблиця 1.2

Механізм забезпечення економічної безпеки підприємства

Механізм забезпечення ЕБП		
Способи впливу	Засоби впливу	Забезпечуюча частина
Методи	Інструменти	Забезпечення
Адміністративні: -планування -прогнозування -організація -управлінський облік -аналіз -діагностика -регулювання -стимулювання -контроль -координація	-плани -прогнози -програми -проекти -результати аналізу -форми контролю -аудит	-науково-методичне -організаційно-економічне -фінансове -техніко-технологічне -кадрове -інформаційно-аналітичне -нормативно-правове -матеріально-технічне -функціональне -структурне -інституційне
Економічні: -традиційні (страхування, хеджування) -альтернативні	Важелі -прибуток -амортизація -ціна товару -дивіденди -синергізм -заробітна плата -пені, штрафи -інвестиції	

Системний ризик – на цей вид ризику наражаються всі учасники діяльності. Він значною мірою визначається зміною стадій економічного розвитку країни чи кон'юнктурних циклів розвитку фінансового ринку.

Несистемний ризик – цей вид ризику притаманний конкретному об'єкту інвестування чи діяльності конкретною інвестора. Він може бути пов'язаний з некваліфікованим менеджментом проекту, посиленням конкуренції на певному сегменті інвестиційного ринку, нераціональною структурою інвестиційних ресурсів, негативним наслідкам, яких значною мірою можна запобігти за допомогою ефективного управління інвестиційним процесом.

Рівень економічної безпеки підприємства значною мірою залежить від складу кадрів, їхнього інтелекту та рівня професіоналізму.

Охорона працівників та інтелектуальної власності охоплює взаємопов'язані і водночас самостійні напрями діяльності суб'єкта господарювання. На першій стадії процесу охорони цієї складової економічної безпеки оцінюються загрози негативних дій і можливої шкоди від таких дій. З-поміж основних негативних впливів на економічну безпеку підприємства виокремлюють недостатню кваліфікацію працівників тих чи інших структурних підрозділів, їхнє небажання або нездатність приносити максимальну користь своїй фірмі. Це може бути зумовлене низьким рівнем управління персоналом, браком коштів на оплату праці окремих категорій персоналу підприємства чи нерациональним їхнім витрачанням.

Процес планування та управління персоналом, спрямований на охорону належного рівня економічної безпеки, має охоплювати організацію системи підбору, найму, навчання й мотивації праці необхідних працівників, включаючи матеріальні та моральні стимули, престижність професії, забезпечення соціальними благами.

Перший етап охоплює аналіз ринку технологій стосовно виробництва продукції, аналогічної профілю цього підприємства чи організації-проектувальника (збирання та аналіз інформації щодо особливостей технологічних процесів на підприємствах, котрі виготовляють аналогічну продукцію; аналіз науково-технічної інформації стосовно нових розробок у цій галузі, а також технологій, спроможних здійснити інтервенцію на галузевий технологічний ринок).

На другому етапі здійснюється:

- аналіз товарних ринків за профілем продукції, що виготовляється підприємством, та ринків товарів-замінників;
- оцінка перспектив розвитку ринків продукції підприємства;

- прогнозування можливої специфіки необхідних технологічних процесів для випуску конкурентоспроможних товарів.

Третій етап присвячується розробленню технологічної стратегії розвитку підприємства (виробника продукції), що має включати: виявлення перспективних товарів з групи (номенклатури, асортименту), що виготовляється підприємством; планування комплексу технологій для виробництва перспективних товарних позицій; бюджетування технологічного розвитку підприємства на засаді оптимізації витрат за програмою технологічного розвитку, для вибору альтернатив, опрацювання власних розробок або придбання патентів і необхідного устаткування на ринку; розроблення загального плану технологічного розвитку підприємства (з відображенням у ньому вибору: альтернативного варіанта технологічного розвитку строків та обсягів фінансування; відповідальних виконавців); складання плану власних корпоративних інновацій відповідно до плану технологічного розвитку підприємства.

Організація економічної безпеки підприємства включає такі складові: інформаційну, техніко-технологічну, фінансову, кадрову, екологічну та силову.

Інформаційна складова – служби підприємства виконують певні функції, які в сукупності забезпечують збирання і захист інформації підприємницької діяльності. До таких належать: збирання та аналіз інформації, що має відношення до діяльності суб'єкта господарювання; прогнозування тенденцій розвитку науково-технологічних, економічних і політичних процесів; оцінювання рівня економічної безпеки підприємства та розробка рекомендацій щодо його підвищення.

На підприємство постійно надходять потоки інформації, що розрізняються за джерелами їхнього формування (виникнення). Заведено виокремлювати: відкриту офіційну інформацію; вірогідну нетаємну інформацію, одержану

через неформальні контакти працівників фірми з носіями такої інформації; нетаємну інформацію, одержану на основі використання спеціальних технічних засобів.

Оперативна реалізація заходів щодо збирання та охорони інформації здійснюється послідовним виконанням певного комплексу робіт, а саме: збирання різних видів необхідної інформації, систематизація одержаної інформації, що провадиться відповідною службою підприємства (організації) з метою упорядкування для наступного, глибокого аналізу. Для цього створюються класифікатори інформації, внутрішні бази даних і каталоги.

Аналіз одержаної інформації включає всебічне оброблення одержаних даних з використанням різних технічних засобів і методів аналізу. У процесі здійснення аналітичних робіт виконуються прогностичні розрахунки за всіма аспектами інформаційної діяльності та можливими варіантами поведінки конкурентів за допомогою різних методів моделювання.

Захист інформаційного середовища підприємства традиційно охоплює заходи щодо захисту суб'єкта господарювання від промислового шпіонажу з боку конкурентів; технічний захист приміщень, транспорту, кореспонденції, переговорів, документації від несанкціонованого доступу заінтересованих юридичних і фізичних осіб до закритої інформації; збирання інформації про потенційних ініціаторів промислового шпигунства та проведення необхідних запобіжних дій з метою припинення таких спроб.

У процесі удосконалення техніко-технологічної бази підприємства постійно здійснюються заходи щодо забезпечення його безпеки. Техніко-технологічна складова – процес охорони техніко-технологічної бази підприємства, передбачає здійснення таких заходів, які поділяються на кілька етапів.

Екологічна складова включає проблему забезпечення екологічної безпеки суб'єктів господарювання, яка передбачає дотримання національних

(міжнародних) норм мінімально допустимого вмісту шкідливих речовин, котрі потрапляють у навколишнє середовище, а також дотримання екологічних параметрів продукції, що виготовляється.

Алгоритм процесу охорони екологічної складової економічної безпеки підприємства полягає в проведенні таких послідовних дій: розрахунок ефективності здійснюваних заходів щодо забезпечення екологічної безпеки діяльності підприємства; розробка альтернативних напрямів реалізації заходів щодо дотримання норм екологічної безпеки; практичне здійснення запланованих заходів у процесі діяльності відповідного суб'єкта господарювання. Організація економічної безпеки підприємства включає силову складову, яка передбачає практичні дії спеціального підрозділу для захисту майна, продукції, інформації та персоналу суб'єкта господарювання. Явища (дії), що негативно впливають на рівень силових складових економічної безпеки, зумовлюються відповідними чинниками. Основні з них: нездатність підприємств-конкурентів досягти переваг коректними методами ринкового характеру, тобто за рахунок підвищення якості власної продукції, зниження поточних витрат на її виробництво, удосконалення маркетингових досліджень ринку тощо.

Сукупність силових дій в процесі організації економічної безпеки включають: фізичні та моральні впливи, спрямовані проти конкретної особистості; практичні дії, спрямовані на запобігання шкоди майну, включаючи загрози зменшення активів підприємства і втрати ним фінансової незалежності; перешкоджання впливу на інформаційне середовище суб'єкта господарювання.

Виходячи із позицій системного аналізу, вважаємо за доцільне навести перелік функціональних складових системи економічної безпеки підприємств за видовою ознакою:

1. Фінансова складова - збалансованість використання фінансових інструментів, фінансова стійкість, ефективна реалізація фінансових інтересів.

2. Правова складова - всебічне правове забезпечення діяльності підприємства; дотримання чинного законодавства, юридична підтримка прийняття господарських рішень.

3. Технологічна складова - ступінь відповідності застосовуваних на підприємстві технологій найкращим світовим зразкам за умови оптимізації витрат ресурсів, розвиток технологічного потенціалу.

4. Інформаційна складова - ефективне інформаційно-аналітичне забезпечення господарської діяльності підприємства, представлення підприємства у середовищі партнерів та конкурентів, захист інформаційних ресурсів.

5. Екологічна складова - дотримання чинних екологічних норм, мінімізація втрат від забруднення довкілля.

6. Кадрова складова - забезпеченість підприємства необхідними кадровими ресурсами, формування ефективної системи управління персоналом та комунікативної політики.

7. Інтелектуальна складова - збереження і розвиток інтелектуального потенціалу підприємства; розвиток креативного мислення та творчого підходу працівників.

8. Силова складова - забезпечення фізичної і моральної безпеки працівників підприємства, гарантування безпеки майнових та фінансових ресурсів, забезпечення сприятливих зовнішніх умов розвитку.

Відсутність у літературі трактування сутності та складових системи забезпечення економічної безпеки змушує нас дослідити стан цього питання.

Однак поки що немає єдиної думки і в розумінні поняття «система економічної безпеки підприємства».

В основі розробки комплексної системи забезпечення економічної безпеки підприємництва повинна лежати визначена концепція, бачення її структури

тощо. При цьому необхідно виходити з розуміння таких методичних положень, що:

1) кожне підприємство є системою, що включає різні, пов'язані між собою, складові елементи, причому якісні риси якої не властиві її частинам й компонентам. Саме на межі внутрішніх і зовнішніх зв'язків системи (фірми) можуть утворюватися прогалини, через які реалізуються різні види погроз її економічної безпеки. Для забезпечення належного ступеня захисту від них і необхідно протиставити діяльність, яка б носила системний характер;

2) система економічної безпеки не може бути однаковою в різних підприємствах, установах чи організаціях. Її відмінність та унікальність залежить від спеціалізації та структури виробничої діяльності та промислового потенціалу, місця суб'єкта господарювання на ринку, кваліфікації та дисциплінованості кадрів тощо;

3) система економічної безпеки окремого підприємства є відносно самостійною й відособленою по відношенню до аналогічних систем безпеки інших суб'єктів підприємницької діяльності, у той же час, якщо виходити, наприклад, з адміністративно-територіального поділу, система економічної безпеки окремого підприємства є складовим елементом системи економічної безпеки міста, району, області, держави;

4) система економічної безпеки суб'єкта господарювання може бути тільки комплексною. Її забезпечення тісно пов'язано з рівнем забезпечення науково-технічної, кадрової, екологічної, інформаційної, фізичної безпеки та інших;

5) ефективне забезпечення економічної безпеки підприємства можливе за умов, коли вибір та застосування сил, засобів та охоронних заходів здійснюється на основі детально продуманої концепції.

Одним з найважливіших елементів системи безпеки підприємства є механізм її забезпечення, що являє собою сукупність законодавчих актів, правових норм, спонукальних мотивів і стимулів, методів, заходів, сил і засобів,

за допомогою яких суб'єкт впливає на об'єкт для досягнення цілей безпеки і розв'язання завдань, які стоять перед нею. Використовувані сили і засоби, як правило, поділяють на кілька груп: фінансові, кадрові, організаційні, технічні, інформаційні, правові, інтелектуальні й ін. З їх допомогою вирішуються завдання по забезпеченню безпеки. На підставі проведеного дослідження взаємозв'язків основних елементів системи економічної безпеки, автором запропоновано схему роботи системи забезпечення економічної безпеки підприємства. Система складається з суб'єктів і об'єктів механізму забезпечення економічної безпеки. Суб'єкти діють за певними принципами враховуючи особливості діяльності підприємства. Механізм забезпечення економічної безпеки підприємства реалізується через: стратегічне планування забезпечення економічної безпеки підприємства та стратегічне планування його фінансово-господарської діяльності; оперативне оцінювання рівня забезпечення економічної безпеки підприємства та вироблення рекомендацій; оперативне планування фінансово-господарської діяльності підприємства; практичну реалізацію розроблених планів. Також на роботу системи впливають внутрішні і зовнішні загрози. Зовнішні небезпеки і загрози виникають за межами суб'єкта господарювання. Вони не пов'язані із його діяльністю.

Об'єктами системи забезпечення економічної безпеки виступає все те, на що спрямована діяльність по забезпеченню економічної безпеки підприємства, зокрема:

а) різні види діяльності (виробнича, комерційна, постачальницька, управлінська та ін.);

б) майно і ресурси (фінансові, матеріально-технічні, інформаційні, інтелектуальні та ін.);

в) персонал, керівники, різні структурні підрозділи, служби, партнери, співробітники, які володіють інформацією, що є комерційною таємницею, тощо.

Висновки до 1 розділу

У цьому розділі ми з'ясували, що головна мета управління економічною безпекою – забезпечення продуктивної роботи операційної системи та раціонального використання ресурсів, певного рівня діяльності персоналу та якості господарських процесів підприємства, а також стимулювання нарощування його виробничого потенціалу.

Організація економічної безпеки підприємства передбачає прогнозування та планування економічної безпеки за функціональними складовими; здійснення функціонального аналізу рівня економічної безпеки; загальна оцінка досягнутою рівня економічної безпеки.

Учасники же економічних відносин незалежно від власного бажання протягом своєї діяльності будуть мати справу з певним рівнем невизначеності і, як наслідок цього, відчувати на собі вплив тих видів ризиків, які притаманні ринковій економіці взагалі та конкретним економічним умовам країни в цілому або тому чи іншому напрямку діяльності зокрема.

Механізм забезпечення економічної безпеки підприємства є сукупністю способів, засобів впливу та підсистем забезпечення, які сприяють реалізації функції управління в системі економічної безпеки підприємства задля гарантування стану захищеності. Успішність управління та гарантування захищеності від загроз перш за все залежить від того, наскільки ефективно використовуються зазначені компоненти механізму.

Суб'єктами механізму забезпечення економічної безпеки виступають держава та її інститути (міністерства, відомства, податкові й митні органи, біржі, фонди і страхові компанії), а також підприємства, установи й організації як державного, так і приватного сектора економіки.

Суб'єкт системи гарантування економічної безпеки підприємства має складніший характер, оскільки його діяльність зумовлюється не тільки

особливостями і характеристиками об'єкта, а й специфічними умовами зовнішнього середовища суб'єкта підприємницької діяльності. Виходячи з цього, можна виділити дві групи суб'єктів, що гарантують економічну безпеку підприємництва: зовнішні і внутрішні.

До зовнішніх суб'єктів належать зовнішні органи (законодавчої, виконавчої і судової влади, покликані гарантувати безпеку всіх без винятку законотворчих учасників підприємницьких відносин) та організації, які функціонують самостійно і не підпорядковуються керівництву підприємства, але при цьому їх діяльність істотно впливає на безпеку підприємства.

До внутрішніх суб'єктів належать особи, підрозділи, що займаються цією діяльністю безпосередньо на підприємстві і підпорядковані його керівництву. Їх основним призначенням є постійна діяльність із забезпечення безпеки підприємства. До цієї категорії можна віднести підрозділи, частина функцій у яких полягає в забезпеченні безпеки підприємства (маркетингова служба, юридичний підрозділ, а також персонал та підрозділи підприємства, які в межах своїх посадових інструкцій та положень про підрозділи зобов'язані вживати заходів щодо забезпечення безпеки підприємства.

До базових принципів відносяться: законності, юридичної рівності перед законом всіх суб'єктів забезпечення безпеки фірми; захисту інтересів суб'єктів безпеки; свободи у забезпеченні безпеки фірми; системності; безперервності; взаємної відповідальності особи; дотримання балансу життєво важливих інтересів особи, суспільства, держави; дотримання прав та свобод фізичних та юридичних осіб; інтеграції з міжнародними системами безпеки

Розділ 2. Техніко-економічний аналіз діяльності ПрАТ «Миронівський хлібопродукт»

2.1. Організаційно-економічна характеристика діяльності підприємства

ПрАТ «Миронівський хлібопродукт»(МХП) є провідним агропромисловим холдингом України та найбільшим виробником м'яса птиці на вітчизняному та європейському ринку [26]. Загальна характеристика підприємства систематизована у табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Загальна характеристика ПрАТ «Миронівський хлібопродукт»

№ з/п	Зміст необхідних відомостей	Інформація
1	Повна та скорочена назва підприємства	ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «МИРОНІВСЬКИЙ ХЛІБОПРОДУКТ», ПрАТ «МХП»
2	Дата проведення державної реєстрації	27.03.2006
3	Серія і номер свідоцтва про державну реєстрацію юридичної особи	A01 820511
4	Поштова та юридична адреси Підприємства	03143, м. Київ, вул. Академіка Заболотного, 158 08800, Київська обл., Миронівський р-н, м. Миронівка, вул. Елеваторна, буд. 1
5	Код ЄДРПОУ	25412361
6	Вид діяльності (основний),(код галузі)	46.32 Оптова торгівля м'ясом і м'ясними продуктами 01.11 Вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур 01.47 Розведення свійської птиці
7	Організаційно- правова форма підприємства	Акціонерне товариство
8	Форма власності, частка держави у капіталі, %	Приватна, 0 %
9	Банківські реквізити (ідентифікаційний номер, код ІПН, розрахунковий рахунок)	Публічне акціонерне товариство «ОТП Банк», 30052826005001311449

Місія підприємства: бути одним зі світових лідерів аграрного ринку в галузі птахівництва, що демонструє стійке фінансово-економічне та операційне

зростання завдяки постійному підвищенню ефективності бізнесу.

Основні напрями діяльності агрохолдингу: птахівництво і супутнє виробництво: охолоджена курятина, готові продукти харчування, соняшникова і соєва олії; рослинництво (вирощування кукурудзи, соняшника, пшениці, рапсу), а також інша сільськогосподарська діяльність (виробництво яловичини, м'ясо-ковбасних виробів).

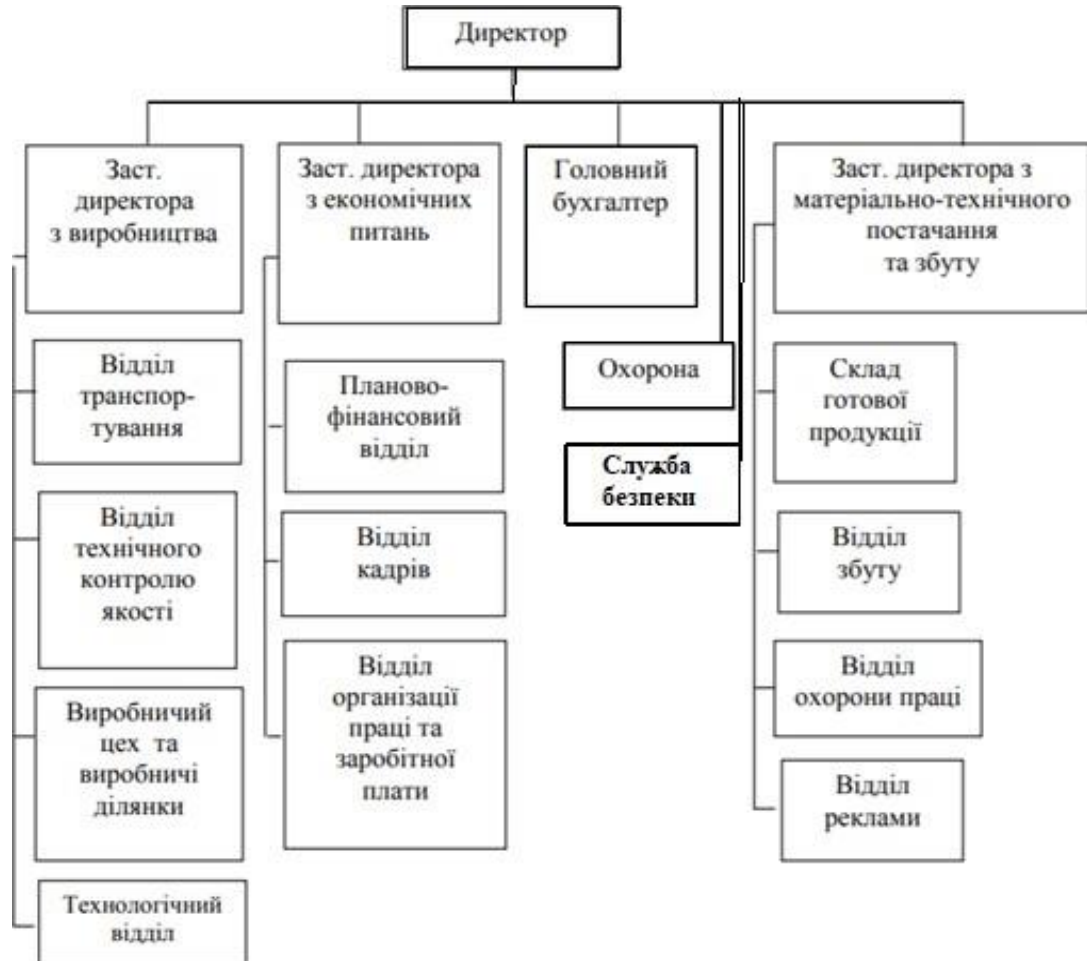

Рисунок 2.1. - Організаційно-кадрова система ПрАТ «Миронівський хлібопродукт»

АТЗТ «Миронівський хлібопродукт» був заснований Юрієм Косюком у 1998 році. Компанія здобула контрольний пакет акцій у ВАТ «Миронівський завод з виготовлення круп і комбікормів» і стала одним із провідних зерноторгових підприємств України. Агропромисловий холдинг складається із

близько тридцяти підприємств, що розосереджені у чотирнадцяти областях України, загальний штат працівників налічує понад двадцять вісім тисяч осіб. Станом на 2022 рік земельний банк МХП склав близько 370 тис. Га. Географія експорту ПрАТ «МХП» налічує близько 65 країн, зокрема 17 країн ЄС: Нідерланди, Ірландія, Бельгія, Польща, Італія, Греція й інші; країни СНД та Митного Союзу: Вірменія, Киргизстан, Казахстан, Грузія, Молдова, Узбекистан, Таджикистан; країни Близького Сходу: Ірак, Йорданія, Ліван, ОАЕ, Кувейт; а також країни Африки: Єгипет, Лівія, Демократична Республіка Конго, й інші країни світу [27].

Таблиця 2.2

Коротка історія створення ПрАТ «Миронівський хлібопродукт»

Рік	Подія
1	2
1998	Юрій Косюк заснував АТЗТ «Миронівський хлібопродукт».
1999	МХП викуповує та модернізує птахофабрику «Перемога». На оновленому підприємстві «Перемога Нова» починається промислове виробництво м'яса птиці.
2002	На ринок виходить перший в Україні бренд охолодженої курятини «Наша Ряба».
2003	У грудні МХП стає першою українською компанією, що отримала кредит від Міжнародної фінансової корпорації. Кошти спрямовані на збільшення та модернізацію виробничих потужностей. Реалізуючи стратегію диверсифікації, у період між 2003 і 2006 роками МХП ініціює низку нових напрямків діяльності: вирощування кукурудзи, сояшнику, пшениці, ріпаку та інших культур; виробництво ковбасних виробів і м'ясних напівфабрикатів; розведення великої рогатої худоби для виробництва яловичини преміум-класу під торговельною маркою «Сертифікований Ангус»; виробництво гусячої печінки та фуа-гра.
2004	На Миронівському заводі з виготовлення круп і комбікормів введено в експлуатацію олієпресовий завод – як наступний етап втілення стратегії вертикальної інтеграції. Його мета – виробництво рослинного протеїну з насіння сояшнику для подальшого виробництва комбікормів. Цього ж року починається продаж олії – побічного продукту при виробництві рослинного протеїну.
2005	До складу МХП входить утворене 2004 року підприємство «Зернопродукт», що займається вирощуванням кукурудзи, пшениці, ячменю і сояшнику. Частиною МХП стає також «Катеринопільський елеватор» (комбікормовий завод і потужності для зберігання зернових та олійних культур). Це дозволяє компанії збільшити контроль за виробництвом комбікормів. Щоб виробляти бетонні панелі для будівництва пташників, МХП в травні включає до свого складу Черкаський завод залізобетонних виробів.

Продовження таблиці 2.2

2006	30 травня, згідно із законодавством Люксембургу, створюється холдингова компанія МНР. S.A. У січні закінчується будівництво першого в Україні заводу з виробництва м'ясних напівфабрикатів – Миронівського м'ясопереробного заводу «Легко». До складу компанії з цього року також входять такі підприємства, як Науково-виробнича фірма «Урожай» та «Дружба народів». Цього ж року МХП завершує випуск єврооблігацій на суму 250 млн. доларів США.
2008	МХП проводить первинне публічне розміщення акцій на Лондонській фондовій біржі. «Миронівський хлібопродукт» стає першою українською аграрною компанією, що провела лістинг на основному майданчику Лондонської фондової біржі. Розширюється продуктова лінійка МХП за рахунок таких брендів «Бащинський» та «Європродукт».

ПрАТ «Миронівський хлібопродукт» більш відомий за такими брендами, як «Наша ряба», що пропонує широкий асортимент фасованої та нефасованої продукції, яка реалізується в сучасній і традиційній роздрібній торгівлі, зокрема через понад дві тисячі сто франчайзингових торговельних точок по Україні.

«Легко!» – заморожені готові м'ясні продукти, які виробляє Миронівський м'ясопереробний завод; «Бащинський» – торговельна марка з широким асортиментом м'ясних продуктів, що виробляються на потужному сучасному м'ясокомбінаті ПрАТ «Український бекон»; «Qualiko» – одна з ключових торговельних марок МХП, під якою заморожена продукція з м'яса птиці експортується на міжнародні ринки; «Ukrainian Chicken» – бренд, продуктове портфоліо якого складається з замороженого м'яса птиці (тушка курчати-бройлера та її частини).

У 2017 році агрохолдинг МХП вперше за майже двадцять років своєї діяльності презентував оновлення власного логотипу, що було реалізовано спільно з українським брендинговим агентством «Tough Slat Design». Ключовими завданнями рестайлінгу було зберегти історичний символ в логотипі і відійти від асоціації компанії з вирощуванням зерна. Також новий логотип повинен лаконічно представляти МХП за кордоном у зв'язку з активною експансією холдингу в світі. Новий знак – це трансформація елемента «млин»,

який був присутній в логотипі компанії ще з 1998 року. Геометрія нового логотипу повинна символізувати рух і мету, акцентуючи увагу на безперервному досягненні результату. Візуальні зміни були трансльовані на всі підприємства групи МХП.

Опрацювавши такі фінансові документи, як баланс та звіт про фінансові результати можемо здійснити фінансово-економічний аналіз ПрАТ «Миронівський хлібопродукт» за останні три роки (2020-2022 рр.).

Таблиця 2.3

Аналіз фінансових результатів ПрАТ «Миронівський хлібопродукт» за 2020-2022 рр., тис. грн.

Показник	Рік			Відхилення	
	2020	2021	2022	2020/2021	2021/2022
Чистий дохід від реалізації продукції	12724865	17849182	34464262	40,3	93,1
Валовий дохід	5095486	5730890	7521178	12,4	31,2
Собівартість продукції	(9629379)	(13118292)	(26943084)	36,2	105,4
Фінансовий результат до оподаткування	(3969487)	(3151909)	3971908	-21,6	26
Чистий фінансовий результат	(3861577)	(3126038)	3971908	-23,5	27

Проаналізувавши обчислені коефіцієнти можна зробити наступні висновки. Підприємство є рентабельним і протягом досліджуваного періоду нарощує свою рентабельність по всім складовим, що підтверджує його сильні позиції на ринку. Із кожним роком рентабельність підприємства зростає приблизно на 30% %, що підвищує його інвестиційну привабливість.

Оцінка ліквідності підприємства демонструє, що коефіцієнт швидкої ліквідності знаходиться у нормі, тобто в компанії досить ліквідних оборотних коштів для своєчасного розрахунку за зобов'язаннями. Коефіцієнт абсолютної ліквідності показує, що підприємство не здатне негайно ліквідувати короткострокову заборгованість, проте за базовою ознакою спостерігається рух

даного показника у бік нормативного значення. Коефіцієнт покриття не відповідає нормі та має негативну динаміку. Це свідчить про недостатність обсягу ліквідних активів для погашення поточних зобов'язань. Узагальнивши динаміку коефіцієнтів ліквідності можна стверджувати, що підприємство є платоспроможним.

Таблиця 2.4

Аналіз фінансового стану ПрАТ «Миронівський хлібопродукт», 2022-2022
рр.

Показник	Норматив	Рік			Відхилення, %	
		2022	2021	2022	2022/2021	2021/2022
Оцінка ліквідності						
К покриття	>1	0,81	0,52	0,65	-35,37	25,00
К швидкої ліквідності	>0,5-1	0,74	0,50	0,57	-33,42	15,43
К абсолютної ліквідності	0,1-0,2	0,04	0,02	0,05	-60,41	78,06
Оцінка фінансової стійкості						
К фінансової автономії	>0,5	0,03	0,37	0,44	1233,91	18,28
К фінансування	>1	0,03	0,27	0,31	898,50	12,68
К забезпечення власними ОЗ	>0,1	0,37	0,34	0,50	-8,33	48,54
К маневреності власного капіталу	>0,1	4,60	0,95	0,60	-79,24	-37,44
Оцінка ділової активності						
К оборотності активів	Збільшення	0,275	0,443	1,072	61,44	141,62
К обор. Кредиторської заборгованості	Збільшення	0,78	0,82	1,68	5,29	104,66
К обор. Дебіторської заборгованості	Збільшення	0,76	1,45	3,98	92,43	173,54
К оборотності матеріальних запасів	Збільшення	5,06	10,31	21,87	103,63	112,22
К оборотності ОЗ	Збільшення	2,87	1,77	4,21	-38,40	138,51
К оборотності ВК	Збільшення	1,84	2,57	2,64	39,07	2,94
Оцінка рентабельності						
К рентабельності активів	>0, збільш.	0,06	0,09	0,24	62,63	156,23
К рентабельності ВК	>0, збільш.	0,39	0,54	0,6	40,09	9,16
К рентабельності діяльності	>0, збільш.	0,21	0,3	0,44	41,30	45,98
К рентабельності продукції	>0, збільш.	0,27	0,3	0,29	5,51	-0,30

Коефіцієнт автономії протягом досліджуваного періоду суттєво зріс і майже відповідає нормативному значенню. Тобто, МХП за останні три роки значно наростив власну незалежність від зовнішніх джерел фінансування, проте підприємство все ще повною мірою не здатне здійснювати повноцінну діяльність

без залучених коштів. Коефіцієнт фінансування хоча й прагне до нормативного значення за рахунок позитивної динаміки, однак поточного результату недостатньо для функціонування за рахунок власних коштів. Основних засобів також не вистачає, проте динаміка є позитивною. Коефіцієнт маневреності власного капіталу зазнав значних коливань. Спостерігається тенденція до зниження даного показника, тобто підприємство збільшує частку власного капіталу, введеному у оборотні засоби, за рахунок чого знижує його маневреність.

Показники коефіцієнтів ділової активності свідчать про ефективність використання усіх наявних ресурсів підприємства, власного капіталу, оборотних засобів. МХП витрачає кошти на розвиток власної матеріально-технічної бази, нарощування обсягів виробництва та вдосконалення наявних виробничих потужностей.

Отже, на основі аналізу фінансово-економічних показників ПрАТ «Миронівський хлібопродукт» було досліджено структуру витрат, фінансові результати та фінансову стійкість, майновий стан. Виходячи з розрахунків визначили, що підприємство є прибутковим, рентабельним, характеризується високою ефективністю використання наявного обладнання та якісним моніторингом стану матеріально-технічного забезпечення. Підприємство нарощує власні потужності, здійснює НДДКР та зміцнює власні позиції на ринку за рахунок збільшення обсягів виробництва та ділової активності в цілому, впровадження інноваційних рішень.

Проведене дослідження дозволяє зробити висновки, що у ПрАТ «Миронівський хлібопродукт» має міцний «фундамент під ногами» у плані обсягів виробництва та масштабів впливу на ринок України. Але, залишається відкритим питання – чи надійно захищене підприємство в області економічної безпеки. Чи має ПрАТ «Миронівський хлібопродукт» стабільну систему забезпечення захисту від «плинності секретів» та шпигунства зі сторони конкурентів?

2.2. Оцінка рівня економічної безпеки підприємства

Мінливе зовнішнє оточення підприємств, посилення внутрішньої та зовнішньої конкуренції спричиняють зростання ризиків та вимагають постійного діагностування рівня економічної безпеки суб'єктів господарювання. Своєчасне виявлення загроз та небезпек у діяльності підприємств є важливим завданням сьогодення. За результатами оцінки рівня економічної безпеки ухвалюються управлінські рішення, що перешкоджають поглибленню кризових явищ, допомагають вчасно відреагувати на ситуацію.

У цьому підрозділі ми розглянемо статистичні дані підприємства в області економічної безпеки та виявимо їх наглядні недоліки. Допоможе нам з цим розрахунок складових:

- Фінансова;
- Кадрова;
- Виробнича;
- Екологічна;
- Ринкова;
- Соціальна;
- Силова.

Математично точно подібні розрахунки провести майже неможливо, а отримані результати будуть далекі від реалій. Саме тому ідентифікацію ризиків та сфери їхнього можливого впливу на рівень економічної безпеки МХП доцільно проводити із застосуванням методу експертних оцінок.

Щоб розрахувати вище написані складові, для початку розглянемо фінансову систему МХП.

Фінансова безпека, яка розглядається з позиції забезпечення ефективного використання економічних ресурсів; запобігання негативному впливу різноманітних чинників середовища функціонування; забезпечення фінансової

стійкості й платоспроможності, матеріальних та фінансових цінностей підприємства, визначається індикаторами, що обумовлюють фінансову функціональну складову. Серед них: коефіцієнт фінансової незалежності (автономії) ($K_{\phi 1}$); коефіцієнт маневреності власного капіталу ($K_{\phi 2}$); коефіцієнт фінансового ризику ($K_{\phi 3}$); коефіцієнт фінансової стійкості ($K_{\phi 4}$); коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами ($K_{\phi 5}$); коефіцієнт оборотності активів ($K_{\phi 6}$); рентабельність власного капіталу ($K_{\phi 7}$); коефіцієнт абсолютної ліквідності (платоспроможності) ($K_{\phi 8}$); коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості ($K_{\phi 9}$); коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості ($K_{\phi 10}$).

Таблиця 2.5

Значення індикаторів фінансової складової економічної безпеки ПрАТ
«Миронівський хлібопродукт»

Рік	Значення показників фінансової складової ЕБ									
	$K_{\phi 1}$	$K_{\phi 2}$	$K_{\phi 3}$	$K_{\phi 4}$	$K_{\phi 5}$	$K_{\phi 6}$	$K_{\phi 7}$	$K_{\phi 8}$	$K_{\phi 9}$	$K_{\phi 10}$
2022	0,97	0,46	0,04	0,97	0,97	1,48	0,17	3,70	18,48	20,61
2021	0,97	0,44	0,04	0,97	0,96	1,67	0,20	3,61	21,91	19,40
2022	0,97	0,42	0,05	0,97	0,96	1,85	0,23	3,53	25,34	18,19

До індикаторів, що визначають виробничу функціональну складову віднесено: коефіцієнт придатності основних засобів (K_{B1}); коефіцієнт зносу основних засобів (K_{B2}); коефіцієнт мобільності (K_{B3}); фондвіддача (K_{B4}); рентабельність продукції (K_{B5}) та рентабельність продажу (K_{B6}). Значення індикаторів виробничої складової економічної безпеки ПрАТ «Миронівський хлібопродукт»

Таблиця 2.6

Значення індикаторів кадрової складової економічної безпекиПрАТ
«Миронівський хлібопродукт»

Рік	Значення індикаторів виробничої складової ЕБ					
	К _{В1}	К _{В2}	К _{В3}	К _{В4}	К _{В5}	К _{В6}
2022	0,38	0,63	1,14	3,56	16,92	13,14
2021	0,39	0,62	1,14	4,04	19,57	15,07
2022	0,37	0,61	1,13	4,51	22,23	17,01

Індикаторами кадрової безпеки доцільно обрати: коефіцієнт укомплектованості кадрами (К_{к1}); коефіцієнт плинності кадрів (К_{к2}); показник постійності кадрів (К_{к3}); співвідношення темпів зростання заробітної плати та продуктивності праці (К_{к4}); рівень оплати праці по відношенню до середнього показника по галузі (К_{к5}); рівень заборгованості по зарплаті (К_{к6}).

Таблиця 2.7

Значення індикаторів кадрової складової економічної безпекиПрАТ
«Миронівський хлібопродукт»

Рік	Значення індикаторів кадрової складової ЕБ				
	К _{к1}	К _{к2}	К _{к3}	К _{к4}	К _{к5}
2022	0,75	0,21	0,88	1,10	0,57
2021	0,75	0,20	0,69	1,16	0,55
2022	0,75	0,20	0,66	1,22	0,52

Екологічна ж безпека досліджується з позиції зменшення рівня антропогенного навантаження на навколишнє середовище внаслідок ведення сільськогосподарської діяльності; збереження та відновлення родючості ґрунтів; запобігання деградації земель, кислотності та засоленості ґрунтів; збереження біорізноманіття та генетичного банку рослин і тварин, відмови від домінування монокультур, збереження та покращення природних умов утримання тварин; активного використання сільськогосподарських генетичних ресурсів, зокрема й комах та мікроорганізмів; підвищення різноманітності дикої флори та фауни;

сприяння кращому поєднанню біотопів, прилеглих до сільськогосподарських угідь; зниження ризику ерозії за рахунок збільшення кількості перегною, фізичної стійкості, здатності використовувати воду; підвищення рівня біологічної активності, збільшення кількості біомаси, організація переробки поживних речовин, покращення структури ґрунту; використання потенціалу симбіотичних процесів; зниження залуження підземних та поверхневих вод за рахунок припинення використання синтетичних засобів захисту рослин; очищення джерел питної води від токсичних хімікатів; зниження рівня вилуження азоту; зниження викидів парникових газів, реактивних речовин; підвищення показника секвестрації вуглекислого газу у ґрунті; зниження показників використання прямої енергії (легкозаймисті речовини, мастильні матеріали) та непрямой енергії (добрива і пестициди) для органічної території; підвищення ефективності використання енергії відповідно до кількості видобутого або виробленого продукту; запобігання змінам клімату та поєднання збереження біологічного різноманіття дикої природи, сільськогосподарського біорізноманіття та збереження ґрунтів, відповідно до чого, індикаторами, що обумовлюють дану функціональну складову, виступатимуть: коефіцієнт гуміфікації сільськогосподарських культур ($K_{ек1}$); коефіцієнт гуміфікації гною ($K_{ек2}$); коефіцієнт використання поживних речовин з добрив (гною) ($K_{ек3}$); коефіцієнт використання поживних речовин з мінеральних добрив ($K_{ек4}$); коефіцієнт екологізації фермерства ($K_{ек5}$); коефіцієнти перерахунку на побічну продукцію ($K_{ек6}$); коефіцієнт ерозійної небезпеки культур ($K_{ек7}$).

Таблиця 2.8

Значення індикаторів екологічної складової економічної безпеки ПрАТ
«Миронівський хлібопродукт»

Рік	Значення показників екологічної складової ЕБ						
	$K_{ек1}$	$K_{ек2}$	$K_{ек3}$	$K_{ек4}$	$K_{ек5}$	$K_{ек6}$	$K_{ек7}$
2022	0,14	0,30	0,38	0,52	0,25	0,84	0,47
2021	0,14	0,30	0,41	0,50	0,25	0,87	0,38
2022	0,14	0,30	0,44	0,48	0,25	0,90	0,29

Ринкова безпека (в т.ч. зовнішньоекономічна) розглядається, як рівень відповідності можливостей підприємства адаптуватися до зовнішніх умов та вимог ринку, відповідно до чого основними завданнями є збільшення частки на ринку і зміцнення конкурентних позицій тощо[34].

З огляду на вищезазначене, індикаторами, що обумовлюють ринкову функціональну складову, доцільно визначити наступні: коефіцієнт ринкової віддачі активів (K_{p1}); частка підприємства на ринку (K_{p2}); коефіцієнт інноваційних витрат (K_{p3}); коефіцієнт ефективності рекламної політики (K_{p4}).

Крім того, у разі, якщо підприємство веде зовнішньоекономічну діяльність, пропонується доповнити індикатори наступними показниками: частка експорту у загальному обсязі реалізації продукції (K_{p5}), показник ефективності експорту

Таблиця 2.9

Значення індикаторів ринкової складової економічної безпекиПрАТ

«Миронівський хлібопродукт»

Рік	Значення індикаторів ринкової складової ЕБ			
	K_{p1}	K_{p2}	K_{p3}	K_{p4}
2022	0,21	11,33	0,60	0,07
2021	0,26	12,93	0,65	0,08
2022	0,30	14,52	0,71	0,08

Соціальна безпека розглядається, як забезпечення збільшення середньої тривалості життя та покращення стану здоров'я населення; підвищення рівня освіти сільського населення; поліпшення добробуту населення шляхом диверсифікації діяльності, підвищення рівня зайнятості та розвитку сільських територій; захист прав споживачів; формування іміджу та рейтингу України, як аграрної країни; забезпечення продовольчої безпеки України та забезпечення населення високоякісними продуктами харчування, а також іншими товарами.

З огляду на вищезазначене та в аспекті даного дослідження, соціальна безпека підприємства характеризується:

- станом злагоджених відносин між персоналом та керівництвом

підприємства;

- рівнем забезпечення матеріальних інтересів працівників;
- належним рівнем життя, доходів, прийнятними умовами праці та відпочинку працівників;
- станом захищеності від зовнішніх і внутрішніх загроз;
- як система соціально-економічних заходів;
- як різновекторна взаємодія в часі та просторі соціально-економічних інтересів;
- як стан взаємозв'язку людських, корпоративних ресурсів і підприємницьких можливостей, за якого гарантується найбільш ефективно використання персоналу.

Відповідно до чого, індикаторами соціальної функціональної складової економічної безпеки МХП визначено: частка працівників, які протягом року отримували мінімальну заробітну плату ($K_{соц1}$); коефіцієнт соціальної захищеності персоналу ($K_{соц2}$); коефіцієнт спеціалізації кадрів ($K_{соц3}$); показник мотивації заробітної плати ($K_{соц4}$); співвідношення фактичного значення продуктивності праці та оптимального рівня по галузі ($K_{соц5}$); коефіцієнт скорочення чисельності працівників, які працюють в умовах, що не відповідають вимогам санітарних норм ($K_{соц6}$); коефіцієнт скорочення випадків професійної захворюваності та травматизму ($K_{соц7}$).

Таблиця 2.10

Значення індикаторів соціальної складової економічної безпеки ПрАТ
«Миронівський хлібопродукт»

Рік	Значення показників соціальної складової ЕБ						
	$K_{соц1}$	$K_{соц2}$	$K_{соц3}$	$K_{соц4}$	$K_{соц5}$	$K_{соц6}$	$K_{соц7}$
2022	0,60	0,40	0,97	0,20	0,80	0,20	0,40
2021	0,58	0,40	1,02	0,20	0,80	0,20	0,40
2022	0,56	0,40	1,07	0,20	0,80	0,20	0,40

Оцінку рівня силової безпеки МХП доцільно проводити з використанням

наступних індикаторів: коефіцієнт захищеності підприємства від незаконного проникнення ($K_{\text{сил1}}$); коефіцієнт фізичного

Таблиця 2.11

Значення індикаторів силової складової економічної безпекиПрАТ

«Миронівський хлібопродукт»

Рік	Значення індикаторів силової складової ЕБ		
	$K_{\text{сил1}}$	$K_{\text{сил2}}$	$K_{\text{сил3}}$
2022	0,76	0,03	0,41
2021	0,74	0,03	0,38
2022	0,72	0,03	0,35

Дослідивши показники складових економічної безпеки МХП було розроблено шкалу оцінювання рівня економічної безпеки, інтерпретація чого представлена у табл. 2.12.

Таблиця 2.12

Інтерпретація результатів оцінки рівня економічної безпеки

Значення показника	Рівень економічної безпеки
0,01- 0,4	Кризовий рівень
0,41–0,59	Передкризовий стан
0,6–0,79	Нестійкий стан
0,8–0,99	Достатній рівень безпеки
1	Абсолютний рівень безпеки

Кризовий рівень – підприємство знаходиться на межі економічної безпеки, бо при незначному зниженні прибутку може її втратити.

Передкризовий стан – підприємство знаходиться на межі втрати економічної безпеки і спроможне її підтримати незначний проміжок часу.

Нестійкий стан – підприємство спроможне забезпечити економічну безпеку лише найближчі 1-2 роки.

Достатній рівень безпеки – підприємство забезпечує економічну безпеку, з урахуванням основних вимог ринку, що дозволяє зберегти стратегічні позиції на ринку та мати істотні переваги.

Абсолютний рівень безпеки – підприємство забезпечує економічну

безпеку з урахуванням практично всіх вимог ринку, що дозволяє підприємству мати значні стратегічні переваги та стати лідером ринку чи галузі[37].

Відповідно до запропонованої методики, проведено моделювання рівня економічної безпеки МХП методом розрахунку середньої арифметичної рівня визначених складових.

Підсумувавши, можна зробити висновок, що у 2022 та 2021 роках загальний рівень економічної безпеки знаходився у нестійкому стані, коли як у 2022 ситуація покращилась і показник економічної безпеки МХП перейшов у достатній рівень безпеки.

Таблиця 2.13

Загальний рівень економічної безпеки ПрАТ «Миронівський
хлібопродукт»

Складові ЕБ	2022 рік	2021 рік	2022 рік
Фінансова	0,63	0,74	0,82
Кадрова	0,56	0,67	0,8
Екологічна	0,6	0,71	0,87
Ринкова	0,84	0,78	0,81
Соціальна	0,82	0,9	0,91
Силова	0,67	0,69	0,8
Виробнича	0,82	0,86	0,9
Загальний рівень економічної безпеки	0,7	0,76	0,84

Система економічної безпеки включає в себе об'єкти і суб'єкти безпеки, інститути та засоби її забезпечення, функціональну визначеність. Отже, система економічної безпеки підприємства є функціонально визначеною сукупністю об'єктів, суб'єктів, інститутів, механізмів та засобів її забезпечення.

Об'єктами економічної безпеки виступають як економічна система загалом, так і її різні складові: кадрова, фінансова, інформаційна, ресурсне забезпечення.

Суб'єктами економічної безпеки виступають держава та її інститути (міністерства, відомства, податкові й митні органи, біржі, фонди і страхові

кампанії), а також підприємства, установи й організації як державного, так і приватного сектора економіки

Головне завдання суб'єктів забезпечення економічної безпеки підприємства – передбачення і випередження можливих загроз, що призводять до кризового стану, а також проведення антикризового управління, яке спрямоване на виведення підприємства з кризового стану; мінімізація зовнішніх і внутрішніх загроз економічному стану суб'єкта підприємництва, зокрема його фінансовим, матеріальним, інформаційним, кадровим ресурсам, на основі розробленого комплексу заходів економіко-правового і організаційного характеру.

До зовнішніх суб'єктів належать зовнішні органи (законодавчої, виконавчої і судової влади, покликані гарантувати безпеку всіх без винятку законослухняних учасників підприємницьких відносин) та організації, які функціонують самостійно і не підпорядковуються керівництву підприємства, але при цьому їх діяльність істотно впливає на безпеку підприємства.

До внутрішніх суб'єктів належать особи, підрозділи, що займаються цією діяльністю безпосередньо на підприємстві і підпорядковані його керівництву. Їх основним призначенням є постійна діяльність із забезпечення безпеки підприємства. До цієї категорії можна віднести підрозділи, частина функцій у яких полягає в забезпеченні безпеки підприємства (маркетингова служба, юридичний підрозділ, а також персонал та підрозділи підприємства, які в межах своїх посадових інструкцій та положень про підрозділи зобов'язані вживати заходів щодо забезпечення безпеки підприємства.

2.3. Аналіз механізму забезпечення економічної безпеки підприємства

Сучасний розвиток підприємництва щільно пов'язаний з наявністю високого рівня його економічної безпеки, оскільки лише в таких умовах можливе ефективне стратегічне планування діяльності, результативне управління та контроль за здійсненням усіх, як внутрішніх, так і зовнішніх, господарських процесів, а також побудова плідних відносин з іншими суб'єктами економічної системи[38].

Механізм управління економічною безпекою підприємства включає сукупність елементів:

- філософію економічної безпеки підприємства;
- функції, що реалізують процес управління економічною безпекою; – ресурсне забезпечення механізму;
- цільова спрямованість, що містить основні організаційні форми та економічні інструменти, необхідні для забезпечення економічної безпеки функціонування підприємства.

За допомогою механізму управління економічною безпекою МХП, здійснюється комплекс заходів в інтересах захисту своєї господарської діяльності від внутрішніх і зовнішніх негативних економічних ризиків. Ступінь даного захисту обумовлена здатністю органів управління підприємства на відповідних рівнях:

- забезпечити сталий економічний розвиток підприємства, досягнення основних цільових параметрів діяльності при збереженні ліквідності і незалежності його фінансової системи;
- забезпечити усунення негативного впливу кризових явищ економіки, навмисні дії конкурентів і інших «недружніх» структур;
- сформувати систему обліку фінансових потоків і зміцнити операційну ефективність системи контролю;

- залучити й використовувати позикові кошти за оптимальною вартістю іздійснювати контроль прийняттого рівня боргового навантаження;
- запобігти випадкам халатності, шахрайства, а також умисні дії персоналу у відносинах з контрагентами, а також інші фінансові порушення, в тому числі пов'язані з використанням державних бюджетних коштів;
- розробити і впровадити систему постійного моніторингу результату фінансово-господарської діяльності підприємства з метою раннього діагностування відхилень від встановлених параметрів;
- забезпечити заходи по захисту конфіденційності інформації, що становить комерційну таємницю[38].

Механізм управління економічною безпекою підприємства доцільно розділити на попереджуваче та антикризове управління. Попереджувачим управлінням економічною безпекою підприємства є планування стратегій його розвитку, аналіз, прогнозування, планування необхідних змін і своєчасне реагування на події. Під антикризовим управлінням економічною безпекою підприємства слід розуміти реалізацію такого механізму управління, що забезпечує швидке скорочення втрат шляхом негайного реагування на події.

Служба (відділ) економічної безпеки МХП – це спеціальний підрозділ, що входить до складу організаційної структури підприємства, діяльність якого спрямована на формування належного рівня економічної безпеки та нейтралізацію основних загроз, що можуть очікувати на бізнес в процесі здійснення його виробничо-господарської діяльності. Головні функції, які виконує служба економічної безпеки, наступні: охорона виробничої діяльності підприємства та захист комерційної інформації від несанкціонованого доступу; упровадження спеціальних інформаційних систем для протидії одержання комерційних таємниць; виявлення та нейтралізація можливих каналів витоку конфіденційної інформації в процесі виробничої діяльності; забезпечення охорони приміщень, устаткування, продукції, персоналу підприємства від

незаконних дій конкурентів[39].

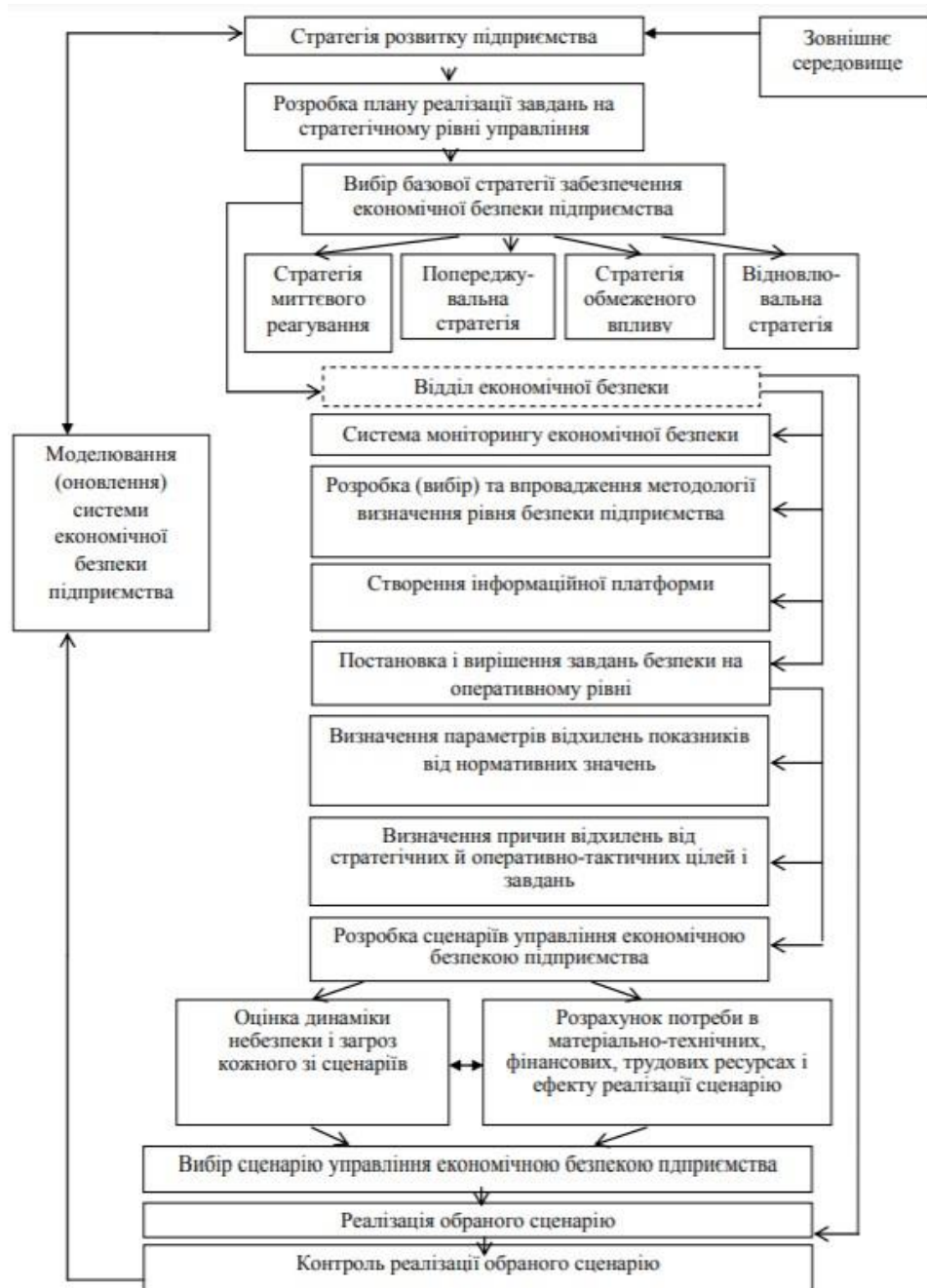

Рисунок 2.2 Структура механізму управління економічною безпекою
ПрАТ «Миронівський хлібопродукт»[39]

Водночас, слід особливо наголосити, що відповідно до вибраного варіанту організації служби економічної безпеки бізнесу має бути розроблене положення про службу економічної безпеки підприємства, визначений перелік основних

завдань та функцій у розрізі суб'єктів безпеки, функціональних обов'язків та повноважень співробітників служби, перелік конкретних об'єктів захисту, сформована організаційно-штатна структура, здійснене комплектування кожного підрозділу. Працівниками служби економічної безпеки МХП є підготовлені особи з високим рівнем кваліфікації, переважно, економічної та юридичної спеціалізації[39].

Таблиця 2.14

Структура служби економічної безпеки ПрАТ «Миронівський
хлібопродукт»

Керівник служби економічної безпеки	Економіст
	Юрист-консультант з питання безпеки
	Ризик-менеджер
	Маркетолог
	Підрозділ охорони

Служба економічної безпеки підприємства працює у двох режимах – звичайному і надзвичайному. При звичайному режимі, що відповідає суті превентивно-профілактичної функції, коли не виникає суттєвих загроз для економічної безпеки бізнесу, йде профілактична робота з їхнього попередження, а діяльність усіх структурних підрозділів служби та підприємства в цілому відбувається у повсякденному ритмі. У разі виникнення загрози локальні проблеми та загрози вирішуються й ліквідовуються у робочому порядку[39].

До числа традиційних загроз належать: зміни чинного законодавства; погіршення криміногенної ситуації в країні (регіоні); поява недобросовісних конкурентів; зміни в динаміці розвитку підприємства, спричинені коригуванням

стратегії і тактики господарської діяльності, появою нових технологій виробництва та виходом на нові ринки збуту; зміна чисельності персоналу (висока плинність кадрів, звільнення високо-кваліфікованих 27 працівників, які володіють цінною інформацією та мають доступ до комерційної таємниці); зміна переліку даних, які складають комерційну таємницю і конфіденційну інформацію підприємства; удосконалення інформаційної мережі підприємства. При надзвичайних ситуаціях виникають загрози з високою ймовірністю заподіяння підприємству шкоди. У таких випадках у складі служби економічної безпеки починає працювати група з надзвичайних ситуацій (група швидкого реагування), що включає найбільш кваліфікованих й обізнаних з проблемою фахівців із залученням за потреби працівників інших підрозділів[39].

На ПрАТ «Миронівський хлібопродукт» діє стабілізаційна стратегія економічної безпеки підприємства.

При зниженні рівня безпеки визначаються резерви скорочення витрат (виведення з обігу неліквідних активів, що не використовуються). Проводиться концентрація фінансово-інвестиційних ресурсів на реалізації інноваційно-орієнтованого розвитку із можливим залученням додаткових кредитних коштів для отримання прибутку у короткостроковому періоді та стабілізації стану підприємства. Іншим джерелом вивільнення коштів є аналіз та корегування організаційної структури. Управлінська діяльність концентрується на застосуванні жорсткого авторитарного стилю, що дозволяє скоротити терміни реалізації та підвищити ефективність розроблених заходів. Цьому має сприяти використання сторін сильних сформованої на попередніх етапах корпоративної культури.

Кадрова політика спрямовується на економію витрат за рахунок скорочення другорядних посад, а також посилення відповідальності за виконання працівниками обов'язків. Основним завданням стає зацікавлення працівників у виконанні власних функцій, оскільки стимулювання праці при нестачі

фінансування призводить до стрімкого погіршення соціально- психологічного клімату та порушення виконання встановлених завдань. Вирішення цієї проблеми засноване на участі працівників у результатах діяльності підприємства. Виробництво же передбачає концентрацію на пріоритетних видах продукції, що є основою доходів, джерелом резервів стає посилення контролю над використанням сировини. Важливим аспектом реалізації продукції виступає впровадження товарної та цінової політики на користь споживачів, що дозволяє залишитися у найбільш привабливих ринкових нішах і зберегти доходи на задовільному рівні. Для просування продукції на пріоритетні сегменти застосовується спеціалізована комунікаційна політика. Відбувається скорочення другорядних і підтримка основних збутових та дилерських мереж, а також пошук перспектив їх подальшого розвитку. Для забезпечення комерційної безпеки відбувається, при необхідності, переорієнтація на нові джерела постачання ресурсів. У контексті підтримки силової безпеки на підприємстві здійснюється посилення вимог до діючої контрольно-пропускної системи з метою запобігання втрат майна через несанкціоновані навмисні або ненавмисні дії персоналу.

У сфері кадрової політики за основу обирається зниження плинності кадрів, застосування стимулювання за рахунок участі працівників у результатах впровадження колективної відповідальності за виконання завдань. Якщо ж зниження рівня економічної безпеки викликано станом основних виробничих засобів підприємства, а не низькою ефективністю збутової діяльності, пріоритетом стає створення умов оновлення фондів із залученням кредитних коштів. У відносинах із безпосередніми контрагентами дієвим інструментом виступає товарне кредитування, при чому як з однієї, так і з іншої сторони. Загалом діяльність у процесі реалізації стратегії має здійснюватися відповідно до чинного законодавства, а виробництво супроводжуватися контролем за дотриманням встановлених екологічних норм і нормативів, а також положень із охорони праці.

Суб'єкти забезпечення економічної безпеки можуть класифікуватись в залежності від правової основи функціонування. До офіційних належать органи та організації, що функціонують у межах чинного законодавства України та міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. До неофіційних організацій належать нелегітимні структури, діяльність яких відбувається поза правовим полем України. Наразі їх функціонування має динаміку до зменшення, що викликано відмовою суб'єктів бізнесу від їхніх "послуг", однак відкидати їх існування не варто. Зазначені суб'єкти, іншими словами "дах", пропонують свої послуги через погрози, насилля, погроми гарантуючи при цьому захищеність від подібних структур. Зазвичай такі послуги пропонуються суб'єктам бізнесу, діяльність яких повністю або частково відбувається в тіні, що є підставою до шантажу.

Організації, що займаються забезпеченням економічної безпеки можуть бути класифіковані залежно від регламенту відносин. Відтак вони можуть регулюватись договором. В основному це стосується зовнішніх організацій, або окремих спеціалізованих фахівців залучених з метою забезпечення безпеки на підприємстві. В іншому випадку порядок взаємодії може регулюватись наказом. Ця форма відноситься до внутрішніх підрозділів. Посадові інструкції, в свою чергу, регулюють діяльність окремих працівників.

Залежно від напряму забезпечення безпеки підприємства суб'єкти можуть класифікувати за визначенням сфер, у яких діють чинники небезпек і загроз. До таких сфер належать: силова безпека, пожежна, інформаційна, кадрова, майнова, економічна, екологічна, технологічна.

Надійність і ефективність системи безпеки підприємства визначають за одним критерієм - відсутністю чи наявністю завданих йому матеріальних збитків і моральної шкоди. Зміст цього критерію характеризується такими показниками:

- а) запобігання витоку конфіденційних відомостей;

- б) запобігання протиправним діям з боку персоналу підприємства, його відвідувачів, клієнтів або припинення таких дій;
- в) збереження майна й інтелектуальної власності підприємства;
- г) запобігання надзвичайним ситуаціям;
- д) припинення насильницьких злочинів щодо окремих (спеціально виділених) працівників підприємства і груп їх;
- е) своєчасне виявлення і припинення спроб несанкціонованого проникнення на об'єкти підприємства, що охороняються.

Одним з найважливіших елементів системи безпеки підприємства є механізм її забезпечення, що являє собою сукупність законодавчих актів, правових норм, спонукальних мотивів і стимулів, методів, заходів, сил і засобів, за допомогою яких суб'єкт впливає на об'єкт для досягнення цілей безпеки і розв'язання завдань, які стоять перед нею. Використовувані сили і засоби, як правило, поділяють на кілька груп: фінансові, кадрові, організаційні, технічні, інформаційні, правові, інтелектуальні й ін. З їх допомогою вирішуються завдання по забезпеченню безпеки. На підставі проведеного дослідження взаємозв'язків основних елементів системи економічної безпеки, автором запропоновано схему роботи системи забезпечення економічної безпеки підприємства. Система складається з суб'єктів і об'єктів механізму забезпечення економічної безпеки. Суб'єкти діють за певними принципами враховуючи особливості діяльності підприємства. Механізм забезпечення економічної безпеки підприємства реалізується через: стратегічне планування забезпечення економічної безпеки підприємства та стратегічне планування його фінансово-господарської діяльності; оперативне оцінювання рівня забезпечення економічної безпеки підприємства та вироблення рекомендацій; оперативне планування фінансово-господарської діяльності підприємства; практичну реалізацію розроблених планів.

Висновки до 2 розділу

Для аналізу стратегії економічної безпеки було обрано підприємство ПрАТ «Миронівський хлібопродукт», що відноситься до сфери матеріального виробництва в галузі торгівлі та громадського харчування і спеціалізується на розведенні свійських птиць, виготовленні м'яса та вирощуванням зернових культур.

Проведено аналіз фінансово-економічного стану підприємства, який показав, що показники ефективності використання оборотних фондів підприємства покращились порівняно з попередніми звітними періодами.

Проведений огляд сучасних методів і моделей оцінки й аналізу рівня економічної безпеки підприємства показав, що на даний час недостатньо висвітлено методологію прогнозування рівня економічної безпеки, яка була б адаптована до українських реалій господарювання і охоплювала б якісний спектр показників, що враховують функціональні складові економічної безпеки підприємства, з огляду на що запропоновано прогнозування рівня економічної безпеки МХП з використанням методу індикаторів, який, на основі відомих показників рівня визначених функціональних складових економічної безпеки підприємства, а отже і економічної безпеки в цілому, дозволяє отримати їх загальні значення. Перевагами застосованого методу вважаємо вищу точність, обґрунтованість, оперативність; меншу погрішність проведених розрахунків та отриманих результатів, відсутність суб'єктивного чинника, властивого багатьом іншим методам.

Суб'єкт системи гарантування економічної безпеки підприємництва має складніший характер, оскільки його діяльність зумовлюється не тільки особливостями і характеристиками об'єкта, а й специфічними умовами зовнішнього середовища суб'єкта підприємницької діяльності. Виходячи з цього,

можна виділити дві групи суб'єктів, що гарантують економічну безпеку підприємництва: зовнішні і внутрішні.

До зовнішніх суб'єктів належать зовнішні органи (законодавчої, виконавчої і судової влади, покликані гарантувати безпеку всіх без винятку законослухняних учасників підприємницьких відносин) та організації, які функціонують самостійно і не підпорядковуються керівництву підприємства, але при цьому їх діяльність істотно впливає на безпеку підприємства.

До внутрішніх суб'єктів належать особи, підрозділи, що займаються цією діяльністю безпосередньо на підприємстві і підпорядковані його керівництву. Їх основним призначенням є постійна діяльність із забезпечення безпеки підприємства. До цієї категорії можна віднести підрозділи, частина функцій у яких полягає в забезпеченні безпеки підприємства (маркетингова служба, юридичний підрозділ тощо). Також персонал та підрозділи підприємства, які в межах своїх посадових інструкцій та положень про підрозділи зобов'язані вживати заходів щодо забезпечення безпеки підприємства.

Залежно від форми власності та підпорядкування суб'єктами забезпечення безпеки можуть виступати державні та недержавні органи. Державні органи – здійснюють повноваження щодо безпеки суб'єктів фінансово-господарської діяльності, до структури яких вони входять, або ж надають послуги стороннім фірмам на умовах укладених договорів, прикладом чого є діяльність Державної служби охорони МВС України щодо заходів безпеки усіх без винятку комерційних банків в Україні. Недержавні органи, які представлені охоронними організаціями, аналітичними центрами, інформаційними та консалтинговими службами, які за відповідну плату на умовах договору надають послуги щодо охорони об'єктів, здійснюють захист інформації, комерційної таємниці тощо. До цієї групи суб'єкти належать і власні служби безпеки підприємства недержавної форми власності.

Розділ 3. Удосконалення організації економічної безпеки ПрАТ «Миронівський хлібопродукт»

3.1. Проект з удосконалення організації забезпечення економічної безпеки підприємства

Забезпечення економічної безпеки пов'язане з плануванням, прогнозуванням і передбаченням багатьох факторів внутрішнього і зовнішнього середовища. При цьому вкрай важливим є системний, комплексний підхід, що базується на ефективному використанні відповідного інформаційно-аналітичного забезпечення, логіки та моделювання із залученням сучасного математичного апарату. Оскільки врахувати всі фактори впливу та потенційні загрози складно або просто неможливо, потрібно визначити пріоритети, після чого розглянути, обрати, адаптувати або побудувати модель, застосування якої зумовлює та визначає вибір заходів щодо забезпечення економічної безпеки.

У сучасній літературі більшість науковців акцентують увагу винятково на теоретичних аспектах забезпечення або ж проблемах діагностики економічної безпеки підприємств, крім того, практично відсутні наукові праці, які б одночасно поєднували в собі дослідження підходів щодо моделювання рівня та оптимальної структури економічної безпеки підприємства.

З огляду на те, що отримані розраховані значення рівня економічної безпеки МХП мають недоліки у ринковій складовій, виникає необхідність у розробці адекватного алгоритму організації забезпечення економічної безпеки МХП, яка б характеризувалася гнучкістю та адаптивністю до мінливих ринкових умов та можливістю налаштування на конкретні умови, специфіку роботи МХП та бажаний результат.

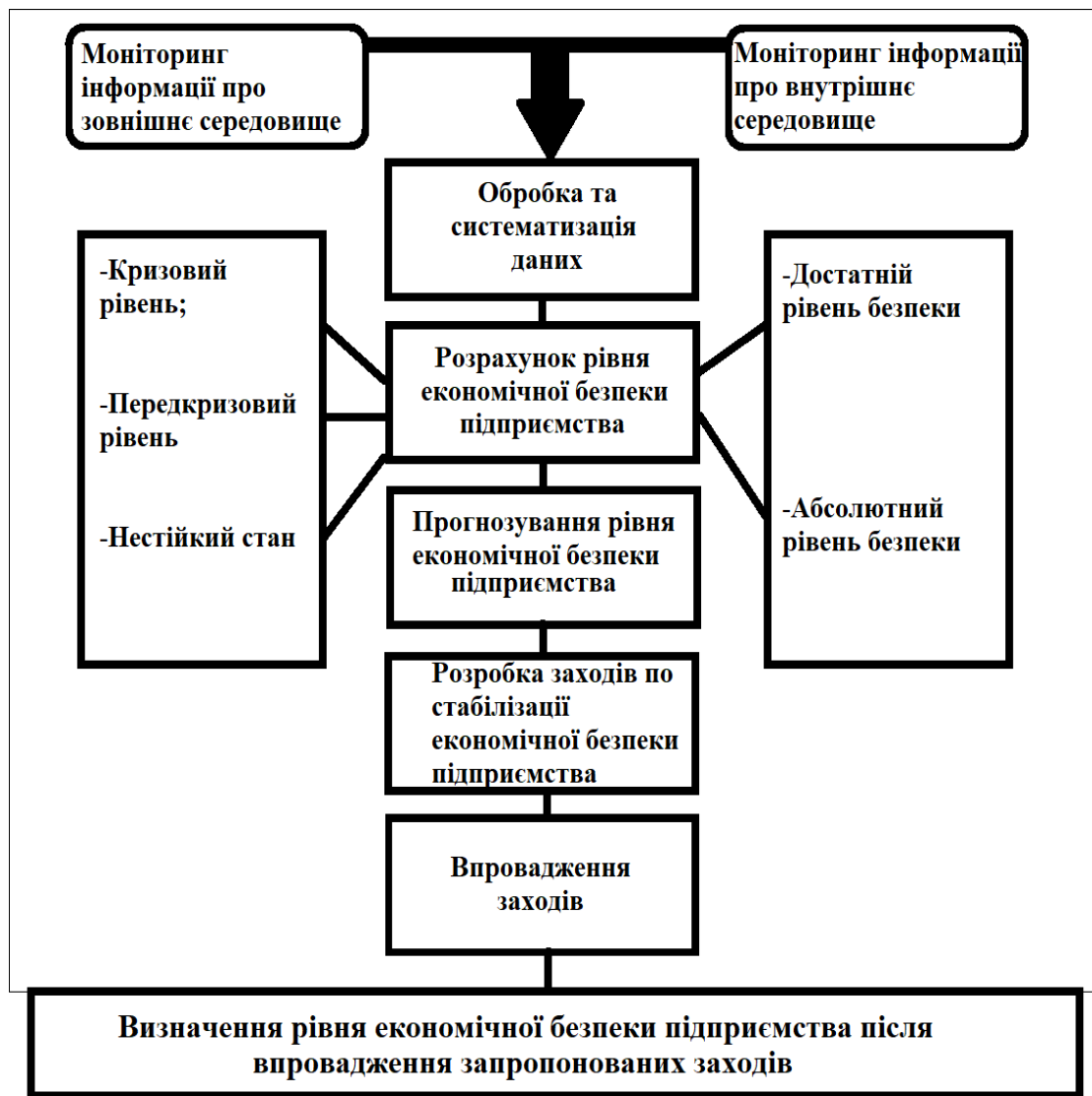

Рисунок 3.1 - Алгоритм забезпечення економічної безпеки ПрАТ «Миронівський хлібопродукт»

Перший етап алгоритму – моніторинг інформації про внутрішнє та зовнішнє середовище.

Внутрішнє середовище організації це змінні всередині підприємства (внутрішні фактори): цілі, завдання, структура, технологія, люди. Культура та імідж організації як її внутрішні фактори. Взаємозв'язок внутрішніх факторів. Методи дослідження внутрішнього середовища організації: аналітичні методи; експертні методи; лінійне програмування; динамічне програмування;

діагностування (експрес-діагностика, ґрунтова діагностика) та внутрішній моніторинг.

Зовнішнє середовище організації це мікрооточення (споживачі; партнери; конкуренти; центральні та місцеві органи влади; природні умови) та макрооточення (міжнародні події та оточення; стан економіки; соціокультурні фактори; політичні обставини; розвиток науки й технології; право; соціально-суспільні фактори). Методи дослідження зовнішнього середовища вважається: зовнішнє спостереження; цільове спостереження; неформальний та формальний пошуки.

Другий етап алгоритму включає в себе обробку та систематизацію зібраної інформації, її аналіз для подальших дій.

На третьому етапі розраховується рівень економічної безпеки підприємства та визначається, показники якого й визначають захищеність компанії.

Прогнозування рівня економічної безпеки підприємства спонукає на використання методу екстраполяції – одного із основних методів прогнозування в економіці у цілому. Він передбачає, що на основі статистичних даних досліджуються закономірності й тенденції економічних явищ. Цей метод ґрунтується на припущенні, що незмінні фактори при розвитку даного явища в минулому будуть діяти й у майбутньому. При формуванні прогнозу з допомогою екстраполяції виходять з тенденцій зміни тих чи інших кількісних характеристик об'єкта. Екстраполуються оціночні, функціональні, системні та структурні характеристики. Екстраполяційні методи є найбільш поширеними й розробленими.

Розрахувавши показники прогнозування, наступним етапом алгоритму є розробка заходів по стабілізації економічної безпеки підприємства та їх впровадження.

Кінцевим же етапом забезпечення економічної безпеки підприємства є

підведення результатів алгоритму і визначення рівня економічної безпеки підприємства після впровадження заходів.

Для виконання даних функцій потрібно додатково ввести до існуючої служби економічної безпеки новий відділ, який буде складатися з 2 фахівців, а саме: відділ розвідки та контррозвідки. Головними функціями відділу буде:

- забезпечення стратегічного менеджменту фірми, її генеральної, зокрема, маркетингової стратегії;

- забезпечення інформацією попереджувального характеру, інформацією, що надає конкурентні переваги, інформацією, що дає змогу ухвалювати раціональні рішення, адекватні до оперативної обстановки, що складається в умовах навколишнього конкуренто-агресивного середовища;

- для захисту і забезпечення безпеки суб'єкта підприємницької діяльності від груп ризиків, що виникають внаслідок негативної дії супротивного оточення на суб'єкт захисту, основними з яких є протиправна діяльність конкурентів, кримінальних структур, прояв фактів промислового (комерційного) шпигунства, шахрайства та інших ворожих діянь.

Діяльність, направлена на забезпечення комерційного успіху підприємства, здійснювана з метою придбання тактичної чи конкурентної переваги над потенційним супротивником, виявлення можливих ризиків і нових можливостей для підприємства і управління ними – ось що таке реальна розвідувальна діяльність. Віднесення функцій конкурентної розвідки до компетенції служби безпеки правомірне, коли конкурент намагається здійснити насильницьке придушення компанії, що полягає у злочинних посяганнях на майно, життя і здоров'я персоналу підприємства, і є помилковим, коли йдеться про конкурентний вплив або стандартну конкурентну боротьбу некримінальними методами. В останньому випадку дії, що можливо представляють для компанії істотну небезпеку, не підпадають під компетенцію служби безпеки і залишаються поза полем її зору.

Проаналізовані етапи алгоритму формування системи економічної безпеки підприємства та визначена можлива структура служби дає можливість визначитись з суб'єктами і об'єктами економічної безпеки. Об'єкт і суб'єкт системи забезпечення економічної безпеки підприємства тісно взаємопов'язані. Стабільний і високопродуктивний економічний стан підприємства ПрАТ «Миронівський хлібопродукт» виступає об'єктом для системи забезпечення економічної безпеки.

Ресурси ж підприємства: матеріальні, фінансові, інформаційні, кадрові та інші, виступають конкретними об'єктами захисту.

Нова система економічної безпеки на підприємстві ПрАТ «Миронівський хлібопродукт» повинна працювати у двох режимах – звичайному і надзвичайному. У звичайному режимі коли все відбувається без суттєвих загроз для роботи організації, система виконує профілактичні та інформаційні функції. Ведеться робота щодо прогнозування та попередження загроз, а робота усіх структурних підрозділів підприємства ведеться на звичайному рівні. Під час виникнення локальних загроз проводиться їх вирішення у робочому темпі. Основні загрози локального характеру для підприємства МХП зазначені нижче:

- періодичні зміни у динаміці;
- поява недобросовісних конкурентів;
- зміни чинного законодавства;
- плинність кадрів;
- перебої з постачанням необхідної для виробництва сировини.

Під час надзвичайних ситуацій можуть виникати дуже серйозні загрози з високою ймовірністю шкоди для підприємства. У такому випадку на підприємстві МХП в складі системи економічної безпеки, повинна бути група високо кваліфікованих працівників, що мають бути обізнані у найбільш широкому колі проблем і способами їх подолання.

Заключним етапом формування системи економічної безпеки

підприємстває впровадження заходів щодо ефективного контролю за діяльністю відділу. Систему контролю потрібно будувати враховуючи специфіку роботи підприємств харчової промисловості. Якщо впродовж певного часу результати роботи по забезпеченню економічної безпеки підприємства визначаються як не задовільні тоді варто повернутися до етапу розробки економічно доцільного проекту.

У довгостроковій перспективі впровадження ефективної системи економічної безпеки на МХП допоможе керівництву і персоналу організації бути готовими до непередбачуваних обставин як внутрішнього, так і зовнішнього характеру. Саме підприємства з ефективним і високим рівнем економічної

безпеки мають позитивну економічну віддачу не тільки через зменшення витрат у зв'язку з непередбачуваними обставинами але і завдяки комплексному підвищенню загального рівня економічної безпеки підприємства.

Кожен суб'єкт господарювання має на меті досягнення поставлених цілей і задач, закріплення на ринку, забезпечення стабільного розвитку. Але в умовах фінансово-економічної кризи, що існує наразі в українській економіці, підприємства корпоративного сектору мають нестійкий фінансовий стан та низький рівень економічної безпеки. Зовнішні і внутрішні фактори такі, як недостатність вільних фінансових ресурсів, часті коливання кон'юнктури фінансового ринку, нестабільністю та мінливістю навколишнього середовища, непостійність державної економічної політики, мають негативні наслідки, для подолання яких необхідні заходи щодо забезпечення економічної безпеки на підприємстві.

Для підвищення ринкової стабільності на підприємстві ПрАТ «Миронівський хлібопродукт» доцільним є проведення періодичного прогнозування зовнішнього та внутрішнього середовища та корегування стратегії економічної безпеки. Прогнозування загроз, як один з основних елементів управління фінансовою стабільністю підприємства, може містити

наступні етапи:

- перелік загальних та специфічних параметрів зовнішнього та внутрішнього середовища, за якими ведуть спостереження;
- періодичність спостереження параметрів стану зовнішнього та внутрішнього середовища;
- сукупність методів аналізу можливих наслідків економічних явищ, які можуть спричинити кризовий стан підприємства;
- сукупність методів визначення «контрольних точок» у послідовності економічних явищ;
- сукупність методів економічного аналізу, які дозволяють узагальнити результати оцінки зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства відносно можливості досягнення його місії;
- розробка управлінських рішень протидії загрозам.

Терміни проведення прогнозування загроз залежить від потреб підприємства і тенденцій змін на ринку. Час між двома послідовним спостереженнями також має великий вплив на точність передбачень, адже чим коротший проміжок часу – тим більша ймовірність правильної оцінки. Також потрібно враховувати і те, що чим частішими будуть спостереження, тим більшими будуть витрати підприємства. Особливу увагу, при проведенні прогнозування загроз, варто звернути на використання методу «контрольних точок».

Їх визначення ґрунтується на дослідженні впливу відхилень на витрати та прибуток. Як правило «контрольні точки» визначаються певними структурними підрозділами - «центрами витрат» або «центрами прибутку».

«Центри витрат» - це місця на підприємстві ПрАТ «Миронівський хлібопродукт» де концентруються найбільші за величиною виробничі та трансакційні витрати, а «центри прибутку» - підрозділи чи процеси, які забезпечують найбільшу прибутковість та рентабельність функціонування

організації.

Хорошим прикладом «контрольної точки» є різке зниження попиту на основну продукцію МХП. Ці точки також відображають найсуттєвіші можливі впливи зовнішнього середовища на ефективну діяльність підприємства. Аналізуючи рівень економічної безпеки, підприємства ПрАТ «Миронівський хлібопродукт», який є відносно високим, можна стверджувати про ефективну роботу вже існуючої служби системи економічної безпеки, але є можливість її удосконалити заради покращення єдиної «кульгавої» складової підприємства – ринкової. Тому варто ввести додатковий підрозділ – розвідки та контррозвідки.

Таблиця 3.1.

Удосконалена структура служби економічної безпеки ПрАТ
«Миронівський хлібопродукт»

Керівник служби економічної	Економіст
	Юрист-консультант з питання безпеки
	Ризик-менеджер
	Маркетолог
	Підрозділ охорони
	Відділ розвідки та контррозвідки

Враховуючи, що метою відділу розвідки та контррозвідки є недопущення витоку чи оприлюднення інформації про діяльність, плани та наміри підприємства, доцільно виділити три групи типових способів злочинних посягань на інформацію, що становлять комерційну або банківську таємницю:

- незаконне збирання інформації, що становить комерційну або банківську таємницю;
- незаконне використання такої інформації;
- умисне розголошення такої інформації.

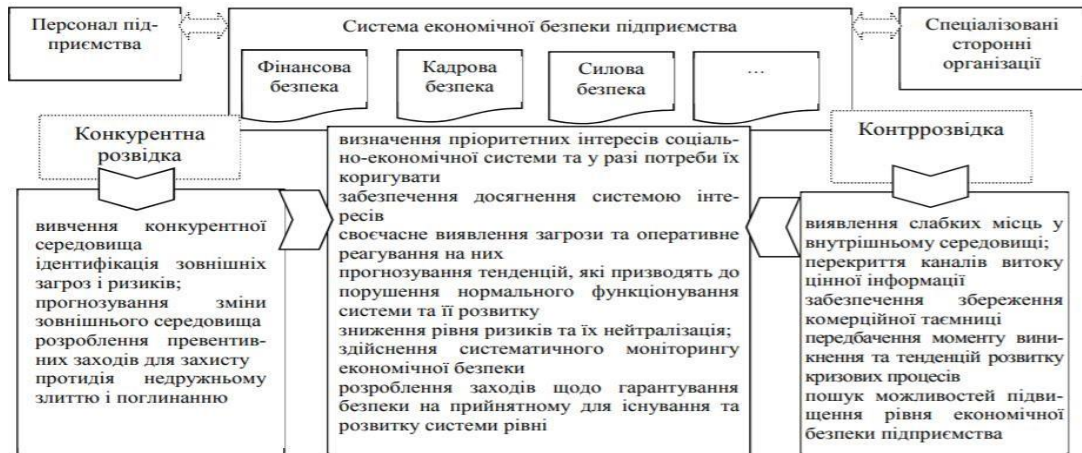

Рисунок 3.2 - Структурна модель роботи відділу розвідки та контррозвідки ПрАТ «Миронівський хлібопродукт»

Протидія зазначеним способам злочинного посягання на конфіденційну інформацію буде головним завданням відділу. Проведений раніше моніторинг внутрішнього середовища дозволить фахівцям визначити сукупність слабких місць економічної безпеки підприємства, завчасна ліквідація яких унеможливить реалізацію значної кількості загроз. Перелік таких слабких місць, які у майбутньому можуть з'явитися в МХП, такий:

1. Неєфективна кадрова політика. Для більшості вітчизняних підприємств є традиційним найм на роботу працівників за таким критерієм як "родинні зв'язки". При цьому доволі частими є випадки, коли прийняті за таких принципом фахівці є абсолютно некомпетентними у своїй роботі. Більше того, практика показує, що наявність родинних або дружніх зв'язків не є гарантією порядності й чесності. Багато з таких працівників уміло користуються своїм особливим положенням, будучи впевненими в своїй безкарності. Але навіть там, де працівники набираються на конкурсній основі, їхнє минуле, а також деякі людські якості перевіряються досить поверхово. У результаті на підприємстві, практично, з моменту його відкриття знаходяться потенційні зловмисники, про наявність яких власники та керівники навіть не підозрюють.

2. Відсутність потрібного інструктажу та регулярних перевірок щодо дотримання персоналом умов збереження комерційної та конфіденційної інформації. Більшість співробітників підприємства не має уявлення, що одержувана ними в ході роботи інформація є конфіденційною й не підлягає розголошенню. Звідси особливо важливим є роз'яснення при прийомі на роботу необхідності збереження комерційної інформації, визначення безпосередніх об'єктів, які підпадають під цю категорію, здійснення періодичних перевірок щодо дотримання цих вимог. Відсутня мотивація працівника. Низький рівень заробітної плати та незадоволення умовами роботи можуть перетворитися на реальну загрозу для економічної безпеки підприємства.

3. Неefективне керівництво, яке спричинено низьким рівнем менеджменту, що ускладнює процес діяльності підприємства і негативно впливає на рівень його економічної безпеки.

Атмосфера в колективі. Одним з найважливіших чинників, від якого залежить не лише безпека підприємства, є взаємини в колективі. Відомо, що дружній колектив є запорукою успіху підприємства. І дійсно, якщо працівник відчуває себе не найманцем, якого безжалісно експлуатують, а членом родини або частиною системи, то він, напевно, виявиться найвідданішим своєму підприємству. Якщо підприємство намагається допомогти працівникові в його особистих утрудненнях, опікуватися про свій персонал не на словах, а на справі, то й працівник відповість тим же. Він стане сприймати проблеми підприємства як свої власні й, отже, стане активно допомагати в їхньому розв'язанні. Навпаки, ті колективи, відносини в яких прийнято називати складними, являють собою ласим шматком для зловмисника, який уміло використовуючи невдоволення й ненависть окремих співробітників, суттєво шкодить підприємству зсередини за допомогою його ж працівників.

Об'єктами діяльності контррозвідального підрозділу слід вважати:

- фахівців підприємства, які є потенційними об'єктами розвідувальних

заходів та/або злочинних дій зі сторони кримінальних структур чи окремих осіб; працівників підприємства, які мають доступ до інформації, яка є комерційною та банківською таємницею, надає підприємству суттєві конкурентні переваги; співробітників служби безпеки підприємства;

- працівників, які належать до групи ризику внаслідок злочинного минулого, притаманних шкідливих звичок, перебувають у родинних та інших зв'язках із конкурентами та ін.;

- звільнених працівників, які володіють цінною інформацією.

Визначена мета та об'єкти контррозвідальної діяльності дозволяє визначити коло завдань підрозділу контррозвідки:

захист інформаційних ресурсів підприємства; протидія економічному шпигунству; захист усіх працівників підприємства від негативного впливу зі сторони злочинно орієнтованих груп чи окремих осіб;

нейтралізація внутрішніх загроз, які пов'язані із витоків конкурентно важливої інформації.

Виконання вищевказаних завдань забезпечує реалізацію сукупності функцій контррозвідки:

1) виявлення та доведення до відома вищого керівництва фактів та причин, що сприяють вчиненню правопорушень з боку персоналу підприємства;

2) спостереження за особами, які належать до групи ризику;

3) виявлення агентів промислового шпигунства з числа працівників підприємства;

4) забезпечення конфіденційності інформаційного обміну між підрозділами та посадовими особами;

5) захист комерційної та банківської таємниці;

4) з'ясування біографічних та інших характеристик претендентів на робочі місця;

5) консультування персоналу з питань забезпечення економічної безпеки

підприємства.

Для об'єктивного оцінювання діяльності контррозвідувального підрозділу служби економічної безпеки підприємства необхідно розробити відповідні критерії та показники. До критеріїв діяльності контррозвідувального підрозділу можна віднести ступінь протидії розвідувальним заходам ділових конкурентів і злочинців, рівень запобігання та припинення правопорушень на підприємстві.

Показниками, що доповнюють критерії, можуть бути такі:

- чисельність працівників, притягнутих до відповідальності за розголошення комерційної таємниці підприємства;
- кількість виявлених економічних (промислових) шпигунів; кількість виграних судових процесів у цивільних справах на підставі матеріалів контррозвідки; кількість службових розслідувань, проведених щодо персоналу підприємства;
- сума втрат, яких вдалося уникнути в наслідок виконання своїх функцій контррозвідкою.

При розробленні та вдосконаленні методичних засад здійсненні контррозвідувальних дій доцільно взяти до уваги науковий доробок відомого фахівця з організації служб безпеки підприємств В.П. МакМака, який в останній редакції своєї відомої книги "Служба безпеки підприємства. Організаційно-управлінські і правові аспекти діяльності" включив до організаційної структури служби економічної безпеки підприємства не лише відділ розвідки, але й підрозділ контррозвідки, визначив основні напрями його діяльності, функціональні обов'язки фахівців, їхні права у взаєминах з іншими підрозділами підприємства.

Крім того пропонується створити проектну групу із учасників керівних посад різних відділів, в тому числі і відділу економічної безпеки підприємства, основним завданням якої буде проведення заходів задля удосконалення діючої

системи управління економічної безпеки підприємства пов'язаних із забезпеченням економічної безпеки підприємства.

До цієї групи будуть входити:

- заступник директора з економічних питань;
- представник відділу збуту і постачання;
- представник від компанії, що забезпечує охорону підприємства;
- представник з виробничих питань;
- головний бухгалтер.

Керівником команди виступатиме керівник відділу економічної безпеки підприємства. Кожен учасник групи буде працівником компанії, а тому робота у цьому проекті не потребуватиме додаткових витрат з боку підприємства крім як витрати на додаткову заробітну за періодичну роботу цьому відділі компанії. Проектна група буде займатися не тільки вирішенням питань економічної безпеки підприємства, а й займатися його розвитком.

Як показано в таблиці 3.2 вже 5 вересня 2022 року відділ фахівців з розвідки контррозвідки повністю досліджують економічну безпеку ПрАТ «Миронівський хлібопродукт» та задають необхідні контрмри по підвищенню рівня захищеності підприємства.

Також на роботу системи впливають внутрішні і зовнішні загрози. Зовнішні небезпеки і загрози виникають за межами суб'єкта господарювання. Вони не пов'язані із його діяльністю. Як правило, це така зміна навколишнього середовища, що може завдати підприємству, установі чи організації збитків. Внутрішні фактори пов'язані з діяльністю суб'єкта, його персоналу. Найбільш значними з них є: якість планування і ухвалення рішення, дотримання технології, техніки ведення операційної діяльності, організація праці і робота з персоналом, фінансова політика, дисципліна і багато інших.

Календар реалізації заходів по запропонованому проектуПрАТ
«Миронівський хлібопродукт» за 2022 рік

Дата	Запланований захід
10 січня	Залучення фахівців розвідки таконтррозвідки
14 січня	Організація проектної групи та їх першізбори
31 січня	Збори проектної групи
9 лютого	Перші результати дослідження зовнішнього та внутрішніх середовищ
15 лютого	Збори проектної групи
28 лютого	Збори проектної групи
12 березня	Вивчення конкурентного середовища та ідентифікація зовнішніх загроз та ризиків
15 березня	Збори проектної групи
17 березня	Виявлення слабких місць у внутрішньомусередовищі підприємства
30 березня	Збори проектної групи
16 березня	Збори проектної групи
20 квітня	Прогнозування зміни зовнішньогосередовища
28 квітня	Перекриття каналів витоку цінноїінформації підприємства
30 квітня	Збори проектної групи
10 травня	Розроблення превентивних заходів длязахисту підприємства
15 травня	Збори проектної групи
27 травня	Забезпечення збереження цінноїінформації
29 травня	Збори проектної групи
15 червня	Збори проектної групи
19 червня	Заходи по протидії недружньому злиттюта поглинанню
30 червня	Збори проектної групи
4 липня	Передбачення моменту виникнення татенденцій розвитку кризових процесів
16 липня	Збори проектної групи
29 липня	Збори проектної групи
6 серпня	Аналіз усіх визначених слабких місцьпідприємства
15 серпня	Збори проектної групи
27 серпня	Пошук можливостей підвищення економічної безпеки підприємства
30 серпня	Збори проектної групи з відділом фахівцівта спільне прийняття рішення стосовно стратегії підвищення економічної безпекиМХП
5 вересня	Задіяння обраного заходу по підвищеннюЕБП
15 вересня	Збори проектної групи
30 вересня	Збори проектної групи
13 жовтня	Збори проектної групи
29 жовтня	Збори проектної групи
14 листопада	Збори проектної групи
30 листопада	Збори проектної групи
15 грудня	Збори проектної групи
29 грудня	Збори проектної групи та аналізрезультатів обраної стратегії попідвищенню рівня ЕБП

3.2. Економічне обґрунтування доцільності реалізації запропонованого проекту

Оскільки це експериментальний проект в якому з часом можливі зміни, тому термін реалізації проекту буде один рік але з можливістю продовження за умови задовільних результатів діяльності проектної групи. Розрахунок витрат на заробітну плату працівників, зайнятих у забезпеченні економічної безпеки підприємства МХП подано у табл. 3.3.

Таблиця 3.3

Витрати на заробітну плату працівникам проектної групи ПрАТ «Миронівський хлібопродукт»

Посада працівника	Оплата праці за один робочий день, грн.	Кількість робочих днів на рік	Витрати на весь проект, грн.
Керівник відділу економічної безпеки – керівник проектної Групи	3000	30	90 000
Заступник директора з економічних питань	2600	30	78 000
Представник відділу збуту і постачання	2300	30	69 000
Представник від компанії, що забезпечує охорону Підприємства	2200	30	66 000
Представник з виробничих питань	2220	30	66 600
Головний бухгалтер	1800	30	54 000
Усього			423 600

В результаті проведених розрахунків було визначено, що на заробітну плату робітникам необхідно витратити майже пів мільйону гривень. Витрати на канцелярію і додаткові матеріали для забезпечення повноцінної роботи підрозділу потрібно враховувати у вартість проекту. Попередній бюджет на супутні витрати був у діапазоні між 6 та 7 тис. грн. Отже, загальний бюджет

проекту щодо організації роботи проектної групи яка займається питаннями економічної безпеки на підприємстві ПрАТ «Миронівський хлібопродукт»(з урахуванням ЄСВ) становить 514 826 грн.

Одним із нововведень на підприємстві МХП є створенням відділу розвідки та контррозвідки, основним завданням якого є захист підприємства від конкурентів, а також розвідка нових ринків збуту. Фонд оплати відділу розвідки та контррозвідки відображено в табл. 3.4.

Таблиця 3.4

Фонд оплати відділу розвідки та контр розвідки ПрАТ «Миронівський хлібопродукт»

Посада працівника	Заробітна плата в місяць	Витрати за рік
Фахівець розвідки	43000	516 000
Фахівець контррозвідки	38000	456 000
Усього		972 000

В результаті проведених розрахунків було визначено, що на заробітну плату відділу розвідки та контррозвідки, що складається із двох фахівців, а саме фахівець розвідки та фахівець контррозвідки необхідно витратити(враховуючи ЄСВ) 1 185 840 грн.

У проектах пов'язаних з впровадженням системи економічної безпеки на підприємствах важко оцінити можливий економічний ефект особливо якщо такого підрозділу раніше там не існувало. Саме тому як один з універсальних показників результативності роботи підприємства можна використовувати показник, який буде показувати динаміку збуту продукції на підприємстві.

В кінці року буде проведена оцінка роботи проектної групи, яка займалася питаннями економічної безпеки та усього підприємства в цілому. Позитивним результатом роботи системи забезпечення економічної безпеки можна буде вважати якщо коефіцієнт рентабельності діяльності не зміниться або збільшиться. Це означатиме, що не зважаючи на додаткові витрати на

підприємстві спостерігаються позитивні зміни.

Основним фактором, за яким буде проводитися оцінка ефективності діяльності проектної команди та відділу розвідки та контррозвідки, буде досягнення підвищення рівня фінансової безпеки підприємства та збільшення показника збуту продукції. Можна спрогнозувати, що за умов відносно незмінного зовнішнього і внутрішнього середовища функціонування організації інтегральний показник фінансової складової економічної безпеки буде змінюватись відповідно до лінії тренду.

Перед початком роботи проектної групи та відділу розвідки та контррозвідки буде поставлене вищим керівництвом підприємства завдання щодо досягнення певних економічних результатів. Таким чином передбачається, що застосування рекомендованих заходів надасть можливість щорічно підвищувати чистий дохід МХП на 10-15%. Цей результат підтвердився проведеним прогнозом з використанням методу експертних оцінок, де експерти дали свою високу оцінку щодо можливості підвищити чистий дохід на 10—15%. Щорічні витрати на пропоновані заходи для посилення економічної безпеки МХП становитимуть 1 700 666 грн.

Економічну ефективність впровадження пропонованих заходів на ПрАТ «Миронівський хлібопродукт» в табл. 3.5 та на рис. 3.6.

Таблиця 3.5.

Оцінювання ефективності заходів на ПрАТ «Миронівський хлібопродукт»

Показники	Рік			Відхилення (%)	
	2022	2021	2022	2022\2021	2021\2022
Чистий дохід від реалізації продукції, млн. грн	34 464,26	52 385,67	75 278,2	+51,9	+43,7
Собівартість продукції, млн. грн	26 943,08	38 528,6	53 015,35	+42,9	+37,6
Валовий прибуток, млн. грн	7 521,18	10 830,5	14 967,75	+43,9	+38,2
Фінансовий результат до оподаткування млн.грн	3 971,9	5 401,7	6 995,2	+35,9	+29,5
Чистий фінансовий результат: прибуток млн.грн	3256,9	4429,34	5736,06	+35,9	+29,5

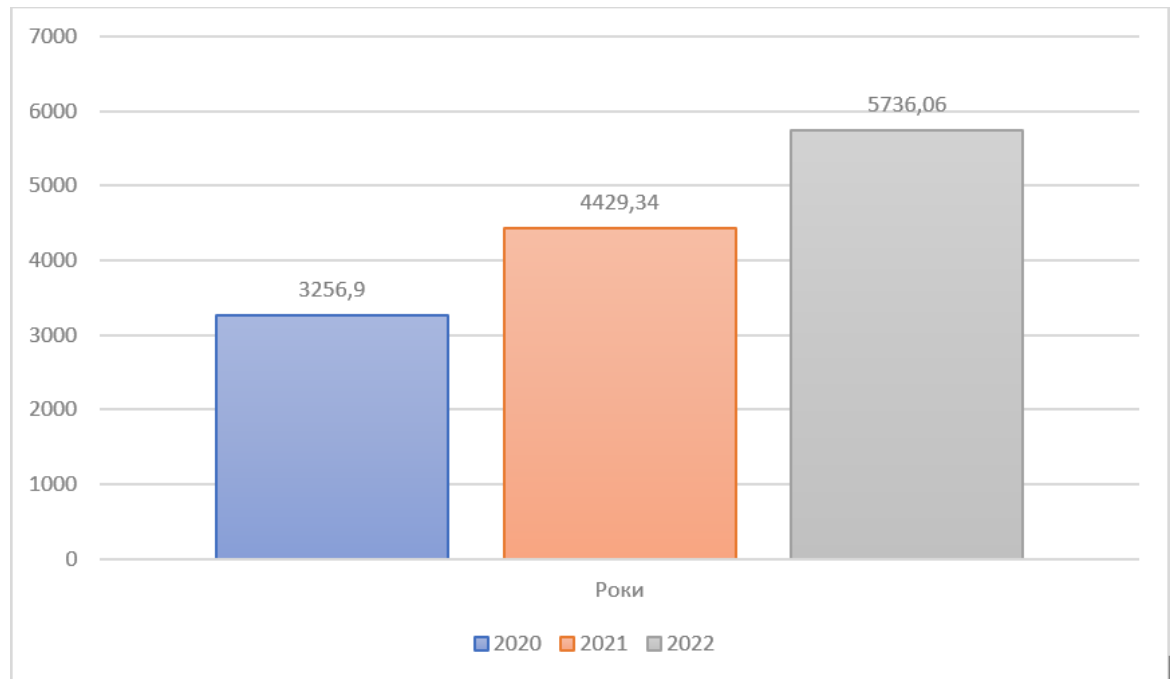

Рисунок 3.3 – Динаміка показників чистого прибутку ПрАТ «Миронівський хлібокомбінат» з урахуванням впровадження заходів по посиленню економічної безпеки підприємства(млн. грн)

Дослідивши таблицю, можна зробити висновки, що у перший рік експлуатації проекту чистий дохід ПрАТ «Миронівський хлібопродукт» підріс майже на 36%, 23% яких – стабільний ріст фінансових показників підприємства. Віднявши, залишається 13% - той самий додатковий прибуток, який здобуде компанія, якщо впровадить даний захід.

У другий рік залучення заходу ріст показників буде не таким помітним по причині, що у першому році експлуатації МХП вже захистить себе від багатьох раніше перерахованих потенціальних проблем. Але, все одно, стабільні 7-8% від майбутніх прибутків підприємства буде заслугою саме введеного проекту по покращенню рівня економічної безпеки ПрАТ «Миронівський хлібопродукт».

Оцінивши як економічну складову МХП, так і його економічну безпеку, можна провести прогноз росту рівня економічної безпеки підприємства на 2021 та 2022 роки.

Рисунок 3.4. - Динаміка зміни рівня економічної безпеки ПрАТ «Миронівський хлібопродукт» за 2020-2022 рр. і прогноз на 2021-2022 рр.

Підсумувавши результати, можна зробити висновок, що досліджуваний у розділі метод покращення рівня економічної безпеки підприємства доречний, та здатний як укріпити економічну безпеку ПрАТ «Миронівський хлібопродукт», так і підвищити його чистий прибуток.

Але, на жаль, ні ця, ні жодна інша методика покращення економічної безпеки підприємства не здатна надати підприємству абсолютного захисту.

Не завжди підвищення рівня економічної безпеки може бути пов'язано з ефективним і всебічним забезпеченням економічної безпеки підприємства. Тому для визначення ефективності роботи проектної групи можна використовувати і інші нестандартні показники.

Політика безпеки підприємства - це орієнтири для дій і ухвалення рішень, які полегшують досягнення цілей. Для встановлення цих загальних орієнтирів необхідно сформулювати цілі забезпечення безпеки підприємства.

Цілі політики безпеки:

- захист фінансових ресурсів підприємства;

- захист прав та інтересів підприємства;
- зміцнення інтелектуального потенціалу підприємства;
- збереження і примноження власності;
- підвищення конкурентоспроможності продукції;
- інформаційне забезпечення діяльності підприємства і підвищення його ефективності;
- орієнтація на стандарти й лідерство;
- сприяння управлінським структурам у досягненні цілей підприємства;
- запобігання залежності від випадкових і недобросовісних ділових партнерів.

З урахуванням викладеного вище можна визначити такі загальні орієнтири дій і ухвалення рішень, які полегшують досягнення цих цілей:

- а) збереження і нарощування ресурсного потенціалу;
- б) проведення комплексу превентивних заходів щодо підвищення рівня захищеності власності й персоналу підприємства;
- в) залучення до діяльності із забезпечення безпеки підприємства всіх його працівників;
- г) професіоналізм і спеціалізація персоналу підприємства;
- д) пріоритетність несилових методів запобігання загрозам і їх нейтралізації;
- е) створення служби економічної безпеки на підприємстві.

Відтак, в залежності від напрямів забезпечення безпеки підприємства можна зробити висновок, що певні організації або підрозділи можуть впливати на ту чи іншу складову (табл. 1).

У цьому контексті систему безпеки можна охарактеризувати комплексом страхових, правових, економічних, охоронних, режимних, пожежних та інших заходів із захисту бізнесу від незаконних посягань, мінімізації або уникнення матеріальних та інших втрат.

Зазвичай увесь комплекс діяльності із забезпечення економічної безпеки покладається на службу безпеки підприємства (у разі її наявності на підприємстві) як основну ланку системи економічної безпеки.

Формування системи економічної безпеки та створення її суб'єктів залежать від розмірів підприємства та його можливостей. Як правило, підприємства малого бізнесу користуються послугами зовнішніх спеціалізованих приватних підприємств (консалтингових, охоронних, страхових тощо). Підприємства середнього бізнесу можуть користуватися комбінованою системою економічної безпеки, спираючись на можливості і ресурси власних підрозділів безпеки та, в міру необхідності, залучаючи зовнішні організації. Великим підприємствам доцільно створювати повноцінну систему економічної безпеки з власною службою та потужними ресурсами.

Отже, для забезпечення власної безпеки підприємство має такі засоби: технічні (охороно-пожежні системи, відеоапаратура тощо); організаційні (створення спеціалізованих підрозділів чи структур, які забезпечуватимуть безпеку підприємства, а також система управління); інформаційні (комп'ютери, захисні мережі і сама інформаційна продукція, у т.ч. необхідна для прийняття рішень інформація); фінансові, без яких і функціонування системи безпеки буде неможливим; правові (у т.ч. розробка локальних правових актів з питань функціонування системи управління та забезпечення безпеки); кадрові (передусім, достатня кількість персоналу, який займається питаннями безпеки, його професіоналізм); інтелектуальні (залучення висококласних спеціалістів і науковців дозволяє запроваджувати нові системи безпеки). Варто зазначити, що ці засоби потребують комплексного поетапного застосування, а не одночасного запровадження. Активація підприємством вищенаведених засобів у забезпеченні безпеки переводить їх у категорію методів, тобто способів дії. Таким чином, підприємство може застосовувати технічні, організаційні, інформаційні, фінансові, правові, кадрові та інтелектуальні методи.

Висновки до 3 розділу

Дослідивши рівень економічної безпеки ПрАТ «Миронівський хлібопродукт» було з'ясовано, що для покращення ринкової складової підприємства треба залучити двох фахівців до служби економічної безпеки МХП: фахівця розвідки та контррозвідки. Також буде доцільним введення щорічного проекту для посилення становища ЕБ підприємства, який буде тривати двадцять днів кожен рік.

Провівши розрахунки щодо фінансування запропонованих заходів та прорахувавши вплив цієї пропозиції на зріст чистого прибутку МХП, можна зробити висновки, що цей проект є доцільним і позитивно вплине на зріст економічного рівня ПрАТ «Миронівський хлібопродукт» і покращить показники ринкової складової.

Узагальнюючи викладені вище результати теоретичних досліджень необхідно підкреслити, що контррозвідувальна діяльність як функція системи економічної безпеки підприємства дозволяє запобігти втратам в діяльності підприємства, зберегти його комерційну таємницю та конфіденційну інформацію зрештою зміцнити економічну безпеку підприємства. Але для цього контррозвідувальна діяльність має бути належним чином організована, нею не можна у наш час нехтувати.

На сучасному етапі розвитку економіки України посилюється дестабілізація в усіх її сферах. Однією з важливих передумов розвитку підприємства є його економічна безпека. Завдяки оцінці рівня економічної безпеки підприємства можна проаналізувати ефективність діяльності організації, виявити її проблемні ділянки та попередити можливі загрози для бізнесу, що можуть виникнути у майбутньому. В ринковій економіці підприємства функціонують в умовах невизначеності та непередбачуваності – виникають різні небезпечні явища у підприємстві: спад виробництва, недобросовісна

конкуренція, шахрайство, корупція, рейдерство, недосконале комерційне законодавство, криміналізація суспільства, влади та бізнесу. Все це вимагає формування системи економічної безпеки як держави в цілому, так і окремих суб'єктів господарювання. Аналіз останніх досліджень, присвячених розкриттю змісту поняття «економічна безпека підприємства», подано в основній частині даної статті.

Економічна безпека підприємства – це такий стан господарського суб'єкта, при якому він при найбільш ефективному використанні корпоративних ресурсів домагається запобігання, ослаблення захисту від існуючих небезпек і загроз чи інших непередбачених обставин і, в основному, забезпечує досягнення цілей бізнесу в умовах конкуренції і господарського ризику. Таке розуміння економічної безпеки підприємства показує, що виробниче підприємство, знаходячись у ситуації невизначеності, непередбачуваності, зміни як внутрішніх умов господарювання, так і зовнішніх (політичних, макроекономічних, екологічних, правових), приймає ризикові рішення в умовах твердої конкуренції, домагається запобігання, ослаблення чи захисту від існуючих чи прогнозованих небезпек і погроз; що в даних умовах воно забезпечує досягнення цілей бізнесу. Тобто в даній ситуації корпоративні ресурси підприємства використовуються не тільки для запобігання небезпек і загроз, але й насамперед, для досягнення цілей бізнесу. Виявлення, запобігання небезпек і погроз, використання корпоративних ресурсів у непередбаченій ситуації для недопущення непоправного збитку, прийняття ризикових рішень, боротьба з конкурентами і т.д. – це шлях створення умов для досягнення стратегічних цілей підприємницької діяльності, забезпечення стійкого інтенсивного розвитку підприємства, його економічної незалежності.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Дипломна робота на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти присвячена відносно новій та актуальній зараз темі.

Підсумовуючи вищевикладене, слід зазначити, що в сучасних умовах господарювання економічна безпека набуває статусу складної багаторівневої системи, оскільки вимагає захисту всіх її складових на різних ієрархічних рівнях – від глобального до окремих суб'єктів підприємницької діяльності. Безумовно, досягнення економічної безпеки на кожній із її складових є важливим та потребує постійних наукових досліджень на теоретико-методологічному та методичному рівнях. Проте, необхідною умовою досягнення глобальної, національної та регіональної безпеки є забезпечення економічної безпеки саме на рівні підприємства економічна сутність якої полягає у забезпеченні умов для його ефективного функціонування та стратегічного розвитку в умовах впливу загроз різноманітного характеру. З огляду на це, досягнення цільових орієнтирів діяльності будь-якого підприємства та безпосередньо забезпечення його економічної безпеки буде залежати від результативності процесу своєчасної ідентифікації та мінімізації ризиків зовнішнього та внутрішнього середовища.

Для аналізу стратегії економічної безпеки було обрано підприємство ПрАТ «Миронівський хлібопродукт», що відноситься до сфери матеріального виробництва в галузі торгівлі та громадського харчування і спеціалізується на розведенні свійських птиць, виготовленні м'яса та вирощуванням зернових культур. Було визначено загальну характеристику підприємства, його видів діяльності та основ управління. Проаналізовано систему забезпечення економічної безпеки МХП.

У першому розділі була досліджена теоретична основа економічної безпеки підприємства, методи оцінки її рівня та механізм забезпечення.

У другому розділі були розглянуті організаційно-економічну

характеристику досліджуваного у дипломній роботі підприємства ПрАТ «Миронівський хлібопродукт» та розраховані показники складових його економічної безпеки:

- фінансової;
- кадрової;
- екологічної;
- ринкової;
- соціальної;
- виробничої;
- силова.

Проведено аналіз фінансово-економічного стану підприємства, який показав, що стан економічної безпеки МХП на зараз знаходиться на достатньому рівні безпеки:

2020 рік – 0,7 – нестійкий стан 2021 рік – 0,76 – нестійкий стан 2022 рік – 0,84 – достатній рівень.

Перевагами застосованого методу вважаємо вищу точність, обґрунтованість, оперативність; меншу погрішність проведених розрахунків та отриманих результатів, відсутність суб'єктивного чинника, властивого багатьом іншим методам. У третьому розділі ми запропонували заходи для покращення показника економічної безпеки ПрАТ «Миронівський хлібопродукт» у виді найму двох фахівців-спеціалістів з розвідки та контррозвідки та впровадженню спеціального проекту. Кінцеві результати дослідження показали стабільний річний ріст чистого прибутку підприємства у розмірі 7,5%.

Таким чином, проаналізувавши формулювання економічної безпеки підприємства багатьма вітчизняними вченими, можна зробити висновок, що економічна безпека підприємства – це комплексна характеристика, під якою розуміють рівень захищеності всіх видів потенціалу підприємства від внутрішніх та зовнішніх загроз, що забезпечує стабільне функціонування та

ефективний розвиток і потребує управління з боку керівництва підприємства. Зміст даного поняття містить у собі систему засобів, які забезпечують конкурентостійкість та економічну стабільність підприємства, а також сприяють підвищенню рівня добробуту робітників.

В режимі стійкого функціонування підприємство при вирішенні задач своєї економічної безпеки акцентує головну увагу на підтримці нормального ритму виробництва і збуту продукції, на запобіганні матеріального і / або фінансового збитку, на недопущенні несанкціонованого доступу до службової інформації і руйнування комп'ютерних баз даних, на протидію недобросовісній конкуренції та кримінальним проявам. Дотримання економічної безпеки підприємства зумовлюється об'єктивно наявним для нього завданням забезпечення стабільності функціонування та досягнення головних цілей своєї діяльності. Рівень економічної безпеки підприємства залежить від того, наскільки ефективно керівництво і спеціалісти (менеджери) будуть спроможні уникнути можливих загроз і ліквідувати шкідливі наслідки окремих негативних складових зовнішнього і внутрішнього середовища.

Головна мета економічної безпеки підприємства полягає в тому, щоб гарантувати його стабільне та максимально ефективне функціонування в теперішньому часі і високий потенціал розвитку в майбутньому. До основних функціональних цілей економічної безпеки підприємства належать: 1) забезпечення високої фінансової ефективності роботи, фінансової стійкості та незалежності підприємства; 2) забезпечення технологічної незалежності та досягнення високої конкурентоспроможності технічного потенціалу; 3) досягнення високої ефективності менеджменту, оптимальної та ефективної організаційної структури управління підприємством; 4) досягнення високого рівня кваліфікації персоналу та його інтелектуального потенціалу, належної ефективності корпоративних НДДКР; 5) мінімізація руйнівного впливу результатів виробничого господарської діяльності на стан навколишнього

середовища; 6) якісна правова захищеність усіх аспектів діяльності підприємства; 7) забезпечення захисту інформаційного поля, комерційної таємниці і досягнення необхідного рівня інформаційного забезпечення роботи всіх підрозділів підприємства та відділів організації; 8) ефективна організація безпеки персоналу підприємства, його капіталу та майна, а також комерційних інтересів. Крім того, економічна безпека підприємства – найефективніше використання ресурсів, які забезпечують стабільне функціонування підприємства.

Для економічної безпеки підприємства характерна сукупність якісних і кількісних показників, найважливішим серед яких є рівень економічної безпеки. Рівень економічної безпеки підприємства – це оцінка стану використання корпоративних ресурсів за критеріями рівня економічної безпеки підприємства. Рівень економічної безпеки підприємства залежить від того, наскільки ефективно його керівництво і фахівці будуть здатні уникнути можливих погроз і ліквідувати шкідливі наслідки окремих негативних складових зовнішнього і внутрішнього середовища. З метою досягнення найбільш високого рівня економічної безпеки підприємство має проводити роботу із забезпечення максимальної безпеки основних функціональних складових своєї роботи.

На рівень економічної безпеки підприємства впливають різноманітні чинники. Чинники економічної безпеки підприємства різноманітні і в кожній галузі виробництва мають свою специфіку. Однак, є загальні типові чинники, які впливають на рівень економічної безпеки підприємства незалежно від форм власності й галузі виробництва. Це безпосередні чинники виробництва, стабільний попит на продукцію, надійність постачальників, зовнішня конкуренція, надійний захист комерційної таємниці, компетентність керівництва підприємства. Безпосередні чинники виробництва – це основні чинники, які безпосередньо забезпечують діяльність виробництва. Сюди зараховують: розміщення підприємства (територія); наявні природні ресурси та умови їх

розміщення на цій території, доступність їх використання та якісні показники; наявність трудових ресурсів, їхній освітньо-кваліфікаційний рівень; наявна виробнича інфраструктура, можливий обсяг її використання; соціально-економічна інфраструктура і рівень забезпечення населення.

Стабільний попит на продукцію – чинник, який відіграє також важливу роль у рівномірному пропозиційному розвитку виробництва. Він охоплює: укладені довготермінові контракти на реалізацію продукції з її споживачами; рівень конкурентоспроможності продукції, що виробляється; якісно-гарантійні показники виробів; обґрунтовані прогнози стабільності ринку щодо певного виду продукції; державне та регіональне замовлення на виготовлену продукцію. Надійність постачальників, насамперед постачальників основної сировини і матеріалів. Для цього потрібно мати довготермінові договори на поставку необхідної сировини і матеріалів, враховуючи терміни поставки і показники якості; знати можливості постачальників і не допускати монопольності в їх поставках. Практика показує, що потрібно мати 3–4 і більше постачальників сировини і матеріалів, що гарантує ведення цінової політики на сировину, матеріали і комплектуючі. Зовнішня конкуренція на продукцію, яка йде на експорт. Продукція має відповідати міжнародним стандартам; за якісними показниками і сервісним обслуговуванням бути конкурентоспроможною; мати обґрунтовану прогнозну перспективу; бути конкурентоспроможною щодо продукції, яка імпортується, з метою скорочення ввезення в Україну продукції, що може виготовлятися своїми підприємствами. Надійний захист комерційної таємниці. Держава повинна гарантувати таємницю на науково-технічні досягнення, розроблення нових технологій, інтелектуальну власність, ноу-хау, в тому числі й комерційні таємниці. Підприємство, у свою чергу, має дбати про захист комерційної таємниці своєї фірми, технічне переоснащення охоронних систем і захист від розповсюдження інформації, яка компрометує фірму чи її працівників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Козаченко А. В., Пономарьов В. П., Лященко, А. Н. Економічна безпека підприємства. Сутність і механізм забезпечення: монографія. К. Видавництво «Лібра», 2003. 280с;
2. Пономаренко В. С., Кавун С. В. Концептуальні основи економічної безпеки. Монографія. Харків: Вид. ХНЕУ. 2008. 256с;
3. Новикова О. Ф., Потоколенко Р. В. Економічна безпека: концептуальне визначення та механізм забезпечення. Інститут економіки промисловості НАН України. Донецьк Видання «Прима». 2006. 407с;
4. Лоханова Н. Система управління станом економічної безпеки підприємства: проблемні питання, концепція розвитку. Економіст. (№2). 2005. С. 52 – 56;
5. Геєць В. М., Кизим М. О., Клебанова Т. С., Черняк О. І. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство. За ред. В. Гейця. Харків: ВД «ІНЖЕК». 2006. 240 с;
6. Афанасьєв Є. В., Рябека О. Г. Моделювання та методологічні підходи до інтегральної оцінки рівня економічної безпеки підприємств гірничо-металургійного та агропромислового кластерів. Ефективна економіка. 2013. № 7. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2187>;
7. Белоусова І. А. Управлінський облік – інформаційна складова системи економічної безпеки підприємства: [монографія]. К.: Дорадо-Друк, 2010. 432 с;
8. Берлач А. І. Безпека бізнесу. К. : Університет Україна, 2007. 280 с;
9. Білошкурська Н. В., Білошкурський М. В. Теоретичні аспекти економічної безпеки підприємств. Сталий розвиток економіки. 2013. № 2. С.85–89;
10. Васильців Т. Г. Економічна безпека підприємства України:

- стратегія та механізм зміцнення: монографія. Львів: Вид-во «Арал». 2008. 386с;
11. Головний сайт ПрАТ «Миронівський хлібопродукт». URL: <https://www.mhp.com.ua/uk/home>.
 12. База даних ПрАТ «Миронівський хлібопродукт». URL: <http://smida.gov.ua/db/participant/25412361>.
 13. Головна – Наша ряба. URL: <https://ryaba.ua>.
 14. Богма О. С. Аналіз рівня економічної безпеки України за основними складовими. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2016. Випуск 8, частина 1. С.11–14.
 15. Обиденко Г. О. Наукові підходи до визначення фінансової складової економічної безпеки підприємств. Матеріали VII Міжвузівської науково-практичної конференції викладачів та студентів «Фінансово-економічні засадирозвитку підприємництва», 19 листопада 2021 р., м. Львів. С. 172-175 (0,20 умов. друк. арк.).
 16. Обиденко Г. О. Визначення рівня виробничої складової економічної безпеки сільськогосподарських підприємств. Інноваційна економіка: економічні, політичні та правові аспекти / Колективна монографія за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної інтернетконференції «Стратегії стійкого розвитку економіки» (Київ, 19 грудня 2021 р.) / За ред. Прокопенко Н. С. – К. : Видавництво Європейського університету», 2021. С. 99-102 (0,35 умов. друк. арк.).
 17. Швець Н. К. Методи виявлення і збереження кадрової безпеки, або як перемогти зловживання персоналу. Персонал. 2006. № 5. С.31–36. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua>.
 18. Герасимчук З. В. Наукові засади дослідження екологічної безпеки як фактора сталого розвитку. Економіка України. 2004. №2. С.63–69.
 19. Вахлакова В. В. Оцінювання фінансової та ринкової складових

економічної безпеки підприємства. Бізнес Інформ. 2017. № 8. С.212–218;

20. Поснова Т. В. Механізм функціонування соціальної складової економічної безпеки : автореф. дис. канд. екон. наук : 08.00.01 / К., 2008. 19 с;

21. Журавель М. Ю., Полозова Т.В., Стороженко О. В. Оцінка рівня силової безпеки підприємства: практичні аспекти. Вісник економіки транспорту і промисловості. 2012. Вип. 37. С.191–193.

22. Доценко І. О. Формування системи оцінювання рівня економічної безпеки підприємства Вісник Одеського національного ун-ту. Серія: Економіка. 2013. Т. 18. Вип. 1. С.69–78.

23. Інновації МХП – Інновації задля сталого розвитку. Нефінансовий звіт.URL: <https://www.mhp.com.ua/library/file/nfr-ukr-final.pdf>.

24. МНР_4proof_Full by ACMU – Digital Publishing Platform for Magazines, Catalogs, and more – Issuu. URL: https://issuu.com/acmu/docs/mhp_4proof_full.